

FORSVARET
Forsvarets høgskole

Å lage vinterkrigere

*En sammenlignende studie av norsk, svensk og alliert
teorigrunnlag innen vintertjeneste*

Major Jan Olmod Garatun Heen

Masteroppgave
Forsvarets høgskole
Vår 2019

Forord

Jeg har i lengre tid vært med på å produsere vinterkrigere. Først og fremst norske og først og fremst vernepliktige. Mye av det jeg har gjort og vært med på har «alltid vært sånn» og «vi gjør som i fjor». Som nordmann og som soldat i Hæren har det vært behagelig å kunne surfe på institusjonell hukommelse. Det har alltid vært noen å rådføre seg med og alltid noen å spørre. Litt annerledes ble det når jeg skulle heve blikket og gjøre en sammenligning med allierte. Det ble langt færre å rådføre seg med når horisonten gikk ut over landets grenser og «vi gjør som i fjor» rett og slett ikke ble svar godt nok. For; hvorfor gjorde vi som i fjor? Hva baserte vi det på, egentlig?

Heldigvis har jeg vært på rett sted til rett tid når jeg har skrevet denne oppgaven. Som ansatt på Forsvarets vinterskole (FVS)/Centre of Excellence – Cold Weather Operations (COE-CWO), en del av Hærens våpenskole (HVS). I løpet av tiden jeg har brukt på denne studien har vinterskolen blant annet gjennomført to allierte vinterkurs (AWC) på fire uker hver, ett allied commanders winter course (ACWC) på to uker. Mange kurs med internasjonale deltagere fra forskjellige avdelinger og bransjer. Mange gode anledninger til å snakke med soldater fra alliansen og få gode innspill til oppgaven.

Likevel har det vært krevende. Studien har fremkommet på deltid, og selv om arbeidsdagen for øvrig har vært meget relevant til problemstillingen så kommer man i skvis mellom den faglige hverdagen og den akademiske deltiden. Derfor har det vært godt å ha akademisk strenge og faglig dyktige veiledere underveis i prosessen. Det er på sin plass å takke Bård Ravn og Ingerid Maria Opdahl for at oppgaven har blitt til. De har vært kritiske og strenge og skutt ned mang en ide som jeg i flere øyeblikks svakhet har mistrodd som geniale.

Det er også på sin plass å takke min sjef, Knut Are Bakke, sjef for FVS. Han har gitt meg stor handlefrihet og ryddet plass for at jeg har i det hele tatt har kunne delta på studiet. Han har vært meget romslig og gitt meg tid og tilgang til seg selv og organisasjonen.

Sist men ikke minst må jeg takke kjæresten, familien, venner og kollegaer for tålmodighet og forståelse og ikke minst tilgivelse for min enestående egoisme når jeg til tider har vurdert oppgaven som det viktigste i verden.

Sammendrag

Bakgrunnen for denne oppgaven er et økende NATO engasjement i områder som store deler av året har et klima som kjennetegnes av vinter og kaldt vær, dette gjelder ikke bare Europa, men også i land som Afghanistan. NATO og partnernasjoner har ved flere anledninger opplevd at vinter og kaldt vær har gitt store utfordringer og potensielt gått glipp av militære fordeler som kunne blitt oppnådd med bedre kunnskap, ferdigheter og holdninger innen vintertjeneste.

I denne oppgaven har norsk, svensk, United States Marine Corps og NATO sin teori innen vintertjeneste (teori om kaldt-værs operasjoner) blitt gjennomgått, analysert og sammenlignet. Sammenligningen har foregått ved å analysere innhold og volum fra hver av de fire enhetenes primærutgivelser innen fagfeltet vintertjeneste. I tillegg til dokumentstudier har offiserer og befal fra hver av de fire enhetene blitt intervjuet for å sikre en bedre forståelse av deres respektive teori, samt for en forståelse av hvor godt de respektive enhetene er kjent med og anvender sin egen teori innen vintertjeneste.

Det er funnet til dels store forskjeller mellom de forskjellige enhetenes teori innen vintertjeneste. Dette gir seg uttrykk i både volum og innhold. Innholdet i enkelte publikasjoner fokuserer hovedsakelig på sikkerhet og lite fokusert på militære operasjoner. Andre publikasjoner er på sin side fokusert på militære operasjoner men så overordnet og kort beskrevet at de i liten grad bidrar til samstemthet mellom de allierte og partnernasjonene.

Med så betydelige forskjeller i volum og innhold som funnene i studien viser er det grunnlag for å påstå at dette kan forklare NATO og partnernasjoners manglende evne til å handle samstemt i fellesoperasjoner under vinterforhold og kaldt vær. Oppgaven har funnet grunnlag for at NATO er tjent med å utvikle felles retningslinjer innen vintertjeneste for å øke interoperabiliteten blant medlemslandene i så krevende forhold som det vinter og kaldt vær er

Summary

The background for this thesis is the growing engagement of NATO in areas where much of the year has a climate of winter and cold weather, not just parts of Europe but also countries like Afghanistan. NATO and partner nations have on several occasions experienced that winter and cold weather have posed major challenges and potentially missed out on military benefits that could be achieved with better knowledge and coherence.

In this thesis, Norwegian, Swedish, United States Marine Corps and NATO have their theory on winter service (theory on cold weather operations) reviewed, analyzed and compared. The comparison has been made by analysis of the content and volume of each of the four units' primary publications on winter service. In addition to document studies, officers and non-commissioned officers from each of the four entities have been interviewed to ensure a better understanding of their respective theory and an understanding of how well the respective entities are familiar with and how they apply their own theory of winter service.

It has been found that there are some major differences between the different entities theory on winter service. This is expressed in both volume and content, the content of some publications is very oriented towards safety and little focused on military operations. Other publications, in turn, are heavily focused on military operations but so general and short that they do little to contribute to the interoperability between the Allies and the partner nations.

With so extensive differences in volume and content found in the study, there are grounds for claiming that this could explain NATO and partner nations' inability to act well in concert during winter or cold weather conditions. The study has found that NATO would most likely benefit from developing stronger common guidelines for the alliance on winter service to increase interoperability among member states and partnering nations in such demanding conditions as winter and cold weather present.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1. Bakgrunn	1
1.2. Problemstilling og forskningsspørsmål	4
1.3. Oppbygning av oppgaven	6
1.4. Begrepsavklaringer og forklaringer	8
2 Metode	11
2.1. Metodebeskrivelse	11
2.2. Avgrensninger	16
3 Teorigrunnlaget	18
Hva er det norske og svenske, Norges nærmeste alliertes og NATOs teoretiske grunnlag innen vintertjeneste?	18
3.1. Norsk teoretisk grunnlag innen vintertjeneste	18
3.2. USMC teoretisk grunnlag innen vintertjeneste.....	23
3.3. Svensk teoretisk grunnlag innen vintertjeneste	30
3.4. NATO teoretisk grunnlag innen vintertjeneste.	35
4 Sammenligning av teori og analyse	37
4.1. Hva er forskjellene mellom norsk og svensk, Norges nærmeste allierte og NATOs teori innen vintertjeneste?	37
4.2. Hvor godt samstemt er norsk, de nærmeste alliertes, svensk og NATOs teori innen vintertjeneste?	44
4.3. Trenger våre nærmeste allierte og Norge av felles retningslinjer innen vintertjeneste?	48
5 Konklusjon	53
5.1. Hva er forskjellen på norsk, svensk og alliert teorigrunnlag innen vintertjeneste?	53
5.2. Hvordan kan disse forskjellene påvirke NATOs forståelse og utvikling av teori innen vintertjeneste?	55
5.3. Forslag til videre forskning	56
6 Litteraturliste	58
7 Vedlegg	

1 Innledning

1.1. Bakgrunn

Problemstillingen denne oppgaven skal svare på er; Hva er forskjellen på norsk, svensk og alliert teorigrunnlag innen vintertjeneste og hvordan kan dette påvirke NATOs forståelse og utvikling av vintertjeneste?

Det er to begreper som benyttes svært ofte i denne oppgaven som er nødvendig å forklare tidlig. Begrepene blir nærmere forklart senere i oppgaven men for å unngå misforståelser og frustrasjon for leseren er det nødvendig å forklare hva denne oppgaven mener med teorigrunnlag og vintertjeneste. Det finnes ingen definisjon av vintertjeneste i noen av de publikasjonene som er undersøkt i oppgaven. Jeg har derfor laget en definisjon som legges til grunn for begrepet gjennom hele oppgaven: Vintertjeneste er alle særskilte hensyn som må tas samt de teknikker og tilpasninger som må gjøres i militære operasjoner (virksomhet) for å møte de utfordringer og muligheter som kaldt vær og vinterforhold gir. Begrepet teori er gitt en utvidet betydning i denne oppgaven. Med teori eller teorigrunnlag i denne oppgaven menes alle skriftlige kilder som omhandler vintertjeneste. For eksempel håndbøker, lesehefter og doktriner.

Problemstillingen er relevant av flere grunner. Den sikkerhetspolitiske situasjonen har utviklet seg de siste årene. Spesielt og mest aktuelt for denne oppgaven er Russlands annektering av Krim og den pågående konflikten i Øst Ukraina sett i kontekst av den samtidige styrkingen av militært nærvær i Arktis. Konflikten i Øst Ukraina og annekteringen av Krim forteller om et Russland som har vilje og evne til å gjennomføre militære operasjoner i sine interesseområder. Russlands nærvær i Arktis er styrket de siste årene og er ventet å fortsette, dette beskrives i Etterretningstjenestens rapport «Fokus 2019» (Forsvaret, 2019, ss. 20-40). Arktis og nordområdene har kaldt vær og vinterforhold i store deler av året, og dette påvirker alle operasjoner.

Norge er avhengig av alliert støtte ved en eventuell væpnet konflikt med Russland, samtidig er våre allierte avhengige av å kunne operere i vinter og kaldt vær; «Alliert øving og trening i Norge har i lang tid vært en sentral del av norsk sikkerhetspolitikk» (Regjeringen, 2016).

Norge er tjent med at våre allierte mestrer vinterens og kuldas utfordringer og våre allierte får trening og øving i vintertjeneste. «Regjeringen prioriterer derfor i 2019 å legge forholdene

enda bedre til rette for alliert trening og øving, slik at både hensynet til nasjonale interesser og våre alliertes treningsbehov ivaretas» (Regjeringen, 2019a, s.17). Hva som ligger til grunn for vår og våre alliertes trening innen vintertjeneste er derfor relevant å ha kjennskap til for at Forsvaret skal kunne legge godt til rette for denne treningen og øvingen.

Det er ikke bare i Norge det er vinter og kaldt vær. NATO har vært involvert flere steder der vinterforhold har påvirket operasjonene, som for eksempel i Afghanistan. For NATO og partnernasjonene har ikke utkomme av operasjoner vinterstid vært en ubetinget suksess. Noe som for eksempel er påpekt i artikkelen «Winter as the number one enemy?» (Eriksen J W. & Heier T., 2009, ss.64-71) som setter søkelyset på blant annet koalisjonens manglende evne til å utnytte vinter og kaldt vær til egen fordel i militære operasjoner. Denne oppgaven undersøker gjeldende teoretiske grunnlag innen vintertjeneste og sammenligner dem for å se om forklaringen til alliansens manglende evne til å utnytte vinter og kaldt vær til sin fordel kan ligge i teorigrunnet innen vintertjeneste.

Denne oppgaven fokuserer på norsk, svensk, NATO og United States Marine Corps (USMC) sine teoretiske grunnlag innen vintertjeneste. USA er en alliert i særstilling og marinekorpset (USMC) er spesifikt nevnt som en avdeling Norge har og skal ha et særlig forpliktende samarbeid med. Derfor er det naturlig at deres teori er med som enhet i oppgaven.

«Avtalene med USA, vår viktigste allierte, om forhåndslagring av materiell, og særlig det forpliktende samarbeidet med det amerikanske marinekorpset, har stor betydning for landmakten og den fellesoperative innsatsen i en sikkerhetspolitisk krise og i væpnet konflikt» (Regjeringen, 2017a, s.11). Regjeringen beskriver også Sverige som en viktig og nær samarbeidspartner. «I en tid der rammebetingelsene for europeisk sikkerhet er i endring blir sikkerhetspolitisk dialog og samarbeid med våre naboer desto viktigere. Vi ønsker derfor å styrke og videreutvikle vårt forsvarssamarbeid, skriver forsvarsministerne Ine Eriksen Søreide og Peter Hultqvist» (Søreide I E., Hultqvist P., 2017). Samtidig virker det også naturlig å sammenligne to nabolands forskjellige tolkning av relativt like forhold når det kommer til vintertjeneste. Sverige er ikke en NATO alliert, men det er formelle samarbeidsavtaler og forbund som knytter Sverige og Norge tett sammen, som for eksempel NORDEFECO¹. Å undersøke hva som finnes av felles retningslinjer innen vintertjeneste i form av NATO publikasjoner innen fagfeltet er nødvendig siden dette er alle alliertes fellesnevner. Dette er

¹ NORDEFECO – Nordic Defence Cooperation

ikke et stort utvalg, sett opp mot det totale antall nasjoner i NATO og Partnership for Peace (PfP) samarbeidet, men det gir desto større anledning til å dykke dypere i disse enhetenes teorigrunnlag. Dette er gunstig siden vintertjeneste ofte kjennetegnes av stor oppmerksomhet rundt detaljer. Kunnskap om hvordan NATO og allierte oppfatter disse detaljene er viktig når militære avdelinger skal samarbeide i vinter og kaldt vær.

Forsvarets kompetansesenter innen vintertjeneste er Forsvarets vinterskole (FVS), en underavdeling til Hærens våpenskole (HVS). FVS er nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innen operasjoner i kaldt vær. Det nasjonale ansvaret omfatter alt innen vintertjeneste felles for Forsvaret. Det internasjonale ansvaret er gitt som akkreditert «Centre of Excellence – Cold Weather Operations» (COE CWO). Denne akkrediteringen ble gitt av NATO allerede i 2007 (NATO, 2019b) men organiseringen av COE CWO under FVS skjedde først i 2016. Før dette var COE CWO forvaltet gjennom en nettverksbasert løsning koordinert fra Forsvarets operative hovedkvarter (FOH). Det er Forsvarets vinterskole som forvalter fagansvaret innen vintertjeneste for det norske Forsvaret og det er COE CWO- delen av vinterskolen som skal være kompetansesenteret for NATO innen vintertjeneste og bidra til utvikling av NATOs teori innen fagfeltet. Problemstillingen er derfor viktig for Forsvaret siden Forsvaret kan påvirke NATOs forståelse av vintertjeneste gjennom det arbeidet COE CWO er tiltenkt.

NATO og partnernasjoners avdelinger kommer sjelden til Norge eller andre områder med kulde og vinterforhold helt uforberedt. De fleste allierte har en eller annen form for forberedelser før de kommer til kaldere strøk for å trene, øve eller delta i operasjoner. Det betyr at de har sitt eget teorigrunnlag innen vintertjeneste, og de har utviklet sin egen praksis. Hvordan de tolker utfordringer og muligheter forbundet med vinter og kaldt vær er ofte svært forskjellig, og dette kan by på utfordringer når det kommer til hva de har mulighet til å gjøre og hvilke behov de har. Spesielt med tanke på samvirke. Det innebærer at alle som skal samarbeide i multinasjonale operasjoner må ha kjennskap til den enkelte nasjons tilnærming til vinter og kaldt vær. Våre allierte tilnærmer seg vinter og kaldt vær på forskjellig vis. Det er viktig å kjenne til disse forskjellene for at enheter skal kunne samhandle. Alternativt kan alliansen benytte felles retningslinjer. Det er derfor viktig å vite hva som eksisterer av felles retningslinjer innen vintertjeneste og om den er tilstrekkelig.

1.2. Problemstilling og forskningsspørsmål

I anerkjennelsen av at Forsvaret er svært dyktige innen vintertjeneste og akkreditering som en NATO kompetansesenter innen fagfeltet, ligger det også en forpliktelse om stadig forbedring. I tildelingen av COE-CWO må det forstås at Norge skal være ledende i alliansen innen vintertjeneste. En måte å utvikle seg på er å se hvordan andre nasjoner løser sine tilsvarende utfordringer. For selv om Norge har anerkjennelse innen fagfeltet så har vi ikke monopol på kaldt vær. Våre allierte, og spesielt våre nærmeste allierte som for eksempel USA, Storbritannia og Tyskland har kompetansesentre innen vintertjeneste som er langt større enn det norske. USMC har sitt vintertjeneste senter ved Bridgeport. Britiske Royal Marines Commandos er et annet eksempel. De er Storbritannias ledende avdeling innen vintertjeneste med sin Mountain Leader (ML) Training Cadre. Disse kompetansesentrene utvikler stadig sine teorigrunnlag, og for å kunne savare på problemstillingen er det nødvendig å undersøke disse.

Antallet allierte som kommer til Norge på trening og øvelser er økende, «Ikke siden andre verdenskrig har så mange allierte ønsket å mestre kulda» (Forsvaret.no, 12. januar 2017). Operasjoner i kaldt vær og den vintertjenesten som dette medfører ble aktualisert gjennom erfaringer gjort i løpet av øvelsen «Trident Juncture 2018». Flere av nasjonene som deltok sendte mannskaper og befal til Norge for utdanning og trening i forkant av øvelsen, men mange gjorde det ikke. Forutsetningen for Forsvaret må uansett være at de allierte ivaretar sitt faglige nivå innen vintertjeneste selv, all tid det foreligger en sannsynlighet for at de skal sende avdelinger til steder med kaldt vær og vinter. Det er derfor nødvendig å se hva denne allierte utdanningen og treningen er basert på. Det er viktig for Forsvaret å ha kjennskap til alliertes kunnskaps- og ferdighetsnivå innen vintertjeneste. Ikke bare med tanke på utvikling av vår egen utdanning og trening, men også for å bedre forstå våre alliertes behov når de kommer hit for å trene, øve eller å bistå oss i en skarp situasjon.

Det kommer hvert år eksempler på at kontrollrutiner fastsatt i egen teori ikke blir fulgt opp, og at frostskafer og andre uhell samt ulykker i fredstid forekommer. Det betyr at selv om det norske Forsvaret har høy kompetanse innen vintertjeneste glipper det også her. For eksempel under trening og øvelser. Forsvaret med vinterskolen i spissen skal i utgangspunktet ha god kjennskap til egen teori og praksis innen vintertjeneste, herunder være godt kjent med nasjonale publikasjoner og håndbøker. Likevel når slike skader og ulykker skjer kan det være

naturlig å se kritisk på egen teori og undersøke om den er oppdatert, riktig og gjør det den skal.

Det kan bli forvirrende og vanskelig å planlegge fellesoperasjoner uten en felles forståelse av vintertjeneste. I hvor stor grad vi kjenner til alliertes kunnskap, ferdigheter, erfarings- og treningsnivå innen vintertjeneste er mer uklart. Vet vi for eksempel hvordan våre nærmeste allierte kommer til å opptre når de blir rammet av kaldt vær? Vi kan anta at våre viktigste og nærmeste allierte har et tilfredsstillende nivå innen vintertjeneste men det betyr ikke at vi vet helt sikkert hvordan de vil opptre, og i en fellesoperativ ramme eller ved samvirke har dette stor betydning. Det vil for eksempel ha stor betydning for samhandling hvis en alliert på bakgrunn av sin nasjonale teori innen vintertjeneste velger og ikke utføre operasjoner når det snør, mens en annen nasjon foretrekker å utføre operasjoner i det samme været på bakgrunn av sine nasjonale retningslinjer. Hvor godt samstemt våre teorier er vil gi grunnlag for å påstå om alliansen trenger felles retningslinjer eller ikke.

Når det kommer til alliert teorigrunnlag, felles retningslinjer og/eller NATO- publikasjoner innen vintertjeneste, ligger det et ansvar på Forsvaret i egenskap av COE CWO å produsere disse på vegne av NATO Standardization Office (NSO). Eller i det minste å legge til rette og være pådriver innen fagfeltet. Så langt er det eneste som finnes utgitt fra COE-CWO en oversettelse av norsk teori innen vintertjeneste til engelsk. Målsetningen for COE-CWO er beskrevet for 2019; «*Continue the production and revision of tactical cold weather operations manuals*» (NATO 2019, s.24). For at COE CWO skal produsere og revidere publikasjoner innen vintertjeneste er det et poeng at det blir gjort kjent hva behovet er. Denne oppgaven vil være til hjelp for å avdekke om det er et behov for felles retningslinjer.

Norge, Sverige, USMC og NATO har nasjonal teori innen vintertjeneste. De tre førstnevnte har nasjonale ressurser øremerket fagfeltet og NATO har gjennom COE-CWO et kompetansesenter innen vintertjeneste som skal hjelpe alliansen med utvikling av fagfeltet på vegne av medlemslandene. Dette gjelder ikke bare trening, men utvikling av teori. Hver nasjon har unike særtrekk, disse særtrekkene avspeiles i deres militære styrker og hvordan de vurderes anvendt. Dette gir forskjeller som kan gi utfordringer når landene skal samarbeide militært.

I denne oppgaven vil jeg analysere og sammenligne NATO, USMC og svensk teorigrunnlag innen vintertjeneste med det norske. Jeg skal undersøke hva som finnes av eksisterende

NATO publikasjoner innen vintertjeneste og se hvordan disse kan virke som regulerende på norsk og alliert utførelse av vintertjeneste. Funnene som blir gjort, uavhengig om de representerer likheter eller ulikheter vil bety noe for NATO Centre of Excellence – Cold Weather Operations med tanke på senterets ambisjon om å revidere og utvikle publikasjoner innen fagfeltet.

Problemstillingen oppgaven skal svare på er derfor:

Hva er forskjellen på norsk, svensk og alliert teorigrunnlag innen vintertjeneste, hvordan kan dette påvirke NATOs forståelse og utvikling av vintertjeneste?

Forskningsspørsmålene som utledes videre av denne problemstillingen, som må besvares for å finne svar på hovedspørsmålet er:

1. Hva er det norske og svenske, Norges nærmeste alliertes og NATOs teori innen vintertjeneste?
2. Hva er forskjellene mellom det norske og svenske, Norges nærmeste allierte og NATOs teori innen vintertjeneste?
3. Hvor godt samstemt er norsk, de nærmeste alliertes, svensk og NATOs teori innen vintertjeneste?
4. Trenger våre nærmeste allierte og Norge felles retningslinjer innen vintertjeneste?

1.3. Oppbygning av oppgaven

Innledningsvis vil det første forskningsspørsmålet besvares med en redegjørelse av det norske, svenske, USMC og til slutt NATOs teorigrunnlag innen vintertjeneste. Her beskrives hoveddokumentene kapittel for kapittel, hefte for hefte, slik at leseren får en forståelse for hvordan teorien blir formidlet og hva den består av. Denne redegjørelsen blir gjort med en relativt stor grad av fokus på detaljer. Bakgrunnen for dette detaljfokuset er vintertjenestens særstilling når det kommer til betydningen av detaljer.

For å besvare det andre forskningsspørsmålet gjennomfører jeg en kvalitativ analyse av forskjellene mellom de respektive teorigrunnlagene. Kvalitativt innebærer at jeg ikke sammenligner side for side eller antall sider og kapitler med hverandre. Selv om volum naturlig nok er en interessant faktor som forteller om hvor mye innsats og ressurser den enkelte enhet har lagt i produktet. Sammenligningen blir gjort ved å se på innholdet og hva som vektlegges i de forskjellige publikasjonene, både overordnet og mer detaljert gjennom å analysere hva som blir prioritert i teorien, for eksempel ved at en enhet prioriterer på stridsteknikk sammenlignet med en annen som prioriterer sikkerhet.

Etter sammenligningen foreligger det et grunnlag for å analysere hvor godt samstemt (interoperable) de forskjellige teorigrunnlagene er. Altså en besvarelse av det tredje forskningsspørsmålet. Finnes det bare små forskjeller så kan det bety at teorigrunnlagene er godt samstemt, at nasjoner og avdelinger ved å anvende sin teori kan opptre og samarbeide relativt sømløst. Det ligger en forutsetning i dette om at teorien blir brukt. Funn av store forskjeller kan indikere at nasjoner og avdelinger i alliansen på grunn av sprikende teori innen det samme fagfeltet vil få utfordringer med interoperabilitet, i praksis at vi snakker og handler forbi hverandre; Felles forståelse av de samme begrepene mangler eller er ikke omforent.

Avhengig av funnene som gjøres med tanke på innhold sett under ett, altså summen av de tre foregående forskningsspørsmålene leder til det fjerde forskningsspørsmålet. Her sammenfattes og analyseres funnene for å identifisere eventuelle forskjeller og vurdere om de er så store eller så viktige at de gir grunnlag for å utarbeide overordnede felles retningslinjer, for eksempel en egen NATO doktrine innen «Cold Weather Operations». Det kan også vise seg at det ikke er noen motsetningsforhold mellom de forskjellige enhetenes teori innen vintertjeneste i det hele tatt. Avhengig av de samlede funn vil spørsmål fire også ta stilling til om det er enkeltområder som er mer utfordrende enn andre og på samme måte se på områder innen teorien som kanskje allerede er helt sammenfallende.

Siste del av oppgaven er oppsummering og konklusjon.

1.4. Begrepsavklaringer og forklaringer

Vintertjeneste:

Vintertjeneste er ikke definert i noen av de undersøkte enhetenes teori, men noen har definert kulde og vinterforhold med forskjellige temperaturer.

Vinterforhold defineres i NATO Allied Tactical Publication 3.2.1 – Allied Land Tactics (NATO, 2018, s.291) som forhold med temperatur under frysepunktet og kaldere. Kaldt vær defineres fra åtte grader celsius og kaldere. Andre, som for eksempel USMC har flere kategorier innen beskrivelse av temperaturkategorier og vær karakteristikk. Som for eksempel «*Wet cold +39°F to 20°F (4°C to -6°C)*» (USMC, 2016, s.16).

I denne oppgaven menes vintertjeneste som en fellesnevner for kaldtværsoperasjoner og vinteroperasjoner, både på engelsk og norsk. I fravær av definisjoner på vintertjeneste i de undersøkte publikasjonene har jeg definert vintertjeneste til bruk i denne oppgaven som:

Vintertjeneste er alle særskilte hensyn som må tas samt de teknikker og tilpasninger som må gjøres i militære operasjoner (virksomhet) for å møte de utfordringer og muligheter som kaldt vær og vinterforhold gir [min utheving].

Denne definisjonen er uavhengig av militært nivå. Det vil si at den er laget med tanke på alle nivåer fra for eksempel enkeltmann til brigade og menig til general.

Denne definisjonen kan sies å ha en svakhet i og med at den ikke beskriver konkret når vintertjeneste «inntreffer». Der er definisjonene av kulde og vinterforhold mer konkrete med antall grader i celsius. Det jeg mener er viktig med min definisjon er at den er tydelig på at vinter og kaldt vær gir muligheter, for det er mange hensyn som må tas og teknikker som må gjøres om vinteren eller i kaldt vær som kan oppleves utelukkende som en hindring. Det er etter min mening ikke tilfelle.

Taktikk:

“Bruk av militære styrker til å løse gitte oppdrag” (Forsvaret, 2014, s.233). Taktikk som begrep er i denne oppgaven sett på som en konstant som ikke endres når det blir vinter eller kaldt. Det kan gjøres tilpasninger og taktikken kan utføres med tilpassede teknikker uten at begrepet endrer mening. Det er ikke opp til denne oppgaven å mene noe om enhetenes

vekting av taktiske prinsipper, som for eksempel overraskelse og kraftsamling. Hvordan enhetene velger å benytte sine styrker for å løse gitte oppdrag er enhetens selvdefinerte konstant. Det innebærer også at det ikke gjøres vurderinger av enhetenes stridsteknikk og organisasjon av militære styrker. Derfor er begrepet taktikk i denne oppgaven slik det er beskrevet innledningsvis, enkelt og romslig for å ta høyde for at det er en rekke forskjellige måter enhetene som er undersøkt organiserer sine militære styrker på.

NATO Centre of Excellence (COE):

Dette er kompetansesenter akkreditert og anerkjent av NATO. De har forskjellige virkeområder, mest sentralt i denne oppgaven er COE Cold Weather Operations. Sentrene skal i utgangspunktet stå på fire søyler; trening og utdanning, erfaringslæring, konseptutvikling og eksperimentering, doktrine og standardisering. Summen skal bidra til utvikling og støtte til NATO innen det respektive senteres fagfelt.

“NATO Centres of Excellence are nationally or multi-nationally funded institutions accredited by NATO. They train and educate leaders and specialists from NATO member and partner countries, assist in doctrine development, identify lessons learned, improve interoperability and capabilities, and test and validate concepts through experimentation. They offer recognized expertise and experience that is of benefit to the Alliance and support the transformation of NATO, while avoiding the duplication of assets, resources and capabilities already present within the NATO command structure”. (NATO (2019c) nato.int).

Ingen av NATO COE er like, alle er ulikt organisert og bemannet. COE CWO er kun bemannet av nordmenn, de fleste andre COE har multinasjonal bemanning. Bidraget fra COE-CWO er først og fremst allierte kurs, og så langt er ingen publikasjoner sendt frem til NATO Standardization Office (NSO).

Doktrine:

En tradisjonell forståelse av begrepet doktrine er definert av Forsvarsstaben:

«Doktrine er betegnelsen på autoritative militære dokumenter som inneholder grunnleggende prinsipper og læresetninger knyttet til militær maktanvendelse. Tradisjonelt på operasjonelt eller høyere taktisk nivå, og er fellesoperativt samt forsvarsgrenenes øverste nivå for taktisk

anvendelse av styrker. Doktrinene er basert på strategiske mål, operative lærdommer og prosedyrer samt ambisjoner omsatt fra det politiske nivå til det strategiske. Doktrinene legger grunnlag for håndbøker og andre mer veiledende dokumenter» (Forsvarsstaben, 2009, s.2).

Det er et poeng i denne oppgaven å legge vekt på den siste setningen, at doktrinen legger grunnlag. Harald Høiback sier at doktriner er; «...*Institusjonaliserte antakelser om hva som virker i krig og militære operasjoner*» (Høiback 2012, s.382). Innen vintertjeneste er det en rekke betraktninger om detaljer, og viktigheten av detaljer fremheves. Dette detaljfokuset kan for de som anser doktriner til å høre hjemme på operasjonelt nivå eller høyere diskvalifisere en doktrine for vintertjeneste. Det kan påstås at detaljnivået ikke hører hjemme i en publikasjon som kalles doktrine.

«Det en doktrine gjør er å hjelpe beslutningsfattere, store og små, til å se de samme sammenhengene, å se det samme som fremtredende i den situasjonen de er i» (Heier og Kjølberg (red.) 2013, s.214). Dette innebærer at en doktrine kan beskrive felles retningslinjer for store og små utfordringer, for vintertjeneste kan dette være aktuelt på grunn av detaljer som får stor betydning for en militær operasjon. At beslutningsfattere høyere opp i systemet er gjort kjent med små detaljer og forstår hva disse detaljene kan bety for en større operasjon.

Teori/teorigrunnlag:

Teori eller teorigrunnlag er i denne oppgaven ment som alle skriftlige kilder som beskriver vintertjeneste. Det er flere forskjellige kilder som er anvendt fra de fire forskjellige enhetene. Det varierer fra håndbøker, lesehefter til doktriner. Felles er at disse publikasjonene utgjør hver enhets pensum, de grunnleggende publikasjonene som omhandler vintertjeneste.

Samstemt (Interoperabel):

Samstemt er i denne oppgaven ment som effektiv samhandling som følge av samsvarende teori. Interoperabel er et annet ord med samme innhold som går oftere igjen i norsk og engelsk militær teori. Det er forskjeller mellom de forskjellige enhetene sin teori. Disse forskjellene kan påvirke hvor effektivt og godt enhetene kan samhandle.

Interoperabilitet, eller samstemthet, må i denne oppgaven ses i sammenheng med doktrine. Felles teori og felles doktriner er bestanddeler av interoperabilitet. «For å oppnå størst mulig

grad av interoperabilitet (effektiv samhandling) innad i alliansen legger NATO til grunn at alle medlemsland så raskt som mulig skal implementere alliansens godkjente (ratifiserte) konsepter, doktriner og prosedyrer» (Forsvaret, 2014, s. 15).

Hvordan de forskjellige enhetene tilnærmer seg muligheter og utfordringer forbundet med vinter og kaldt vær kan være svært ulik. Satt på spissen kan den ene enheten beskrive at operasjoner i vinter og kaldt vær er uforsvarlig, og bør unngås, mens en annen enhet vil anse vinter og kulde som en utelukkende fordel for egne operasjoner. Så store forskjeller vil ha stor innvirkning på interoperabilitet mellom enheter og felles ledelse.

2 Metode

2.1. Metodebeskrivelse

Grunnmuren i denne oppgaven baserer seg på dokumentundersøkelser. I tillegg er det gjennomført intervjuer av personell fra forskjellige nivåer i egen organisasjon og fra utenlandske avdelinger relevant for oppgaven.

Denne oppgaven har et epistemologisk grunnsyn og forskningsmodell. Dette påvirker innsamling av empiri og tolkningen av denne. «For å utvikle kunnskap må forskeren gå ut i verden, snakke med mennesker, spørre dem om ting, observere hva de gjør, lese det de skriver» (Jacobsen, 2015, ss.33-34).

Hoveddokumentene er ugraderte publikasjoner utgitt av de respektive lands militære organisasjon. Det er et visst spenn i hvor i dokumenthierarkiet de forskjellige publikasjonene befinner seg. Noen av publikasjonene befinner seg høyt, i form av å være doktriner og andre er lavere, i form av håndbøker og utdanningsopplegg. Felles for alle dokumentene som har blitt undersøkt er at de er offentlige kilder.

Doktriner og håndbøker utgitt av en militær organisasjon kan betraktes som troverdige, de er produsert og utgitt i beste hensikt for de som skal lese dem. De undersøkte enhetene har utgitt produktet som en rettesnor for egne mannskaper, befal og offiserer, FFOD er for eksempel pensum på Krigsskolen. Å avdekke i hvilken grad teorien blir anvendt i praksis er ikke målsetningen til denne oppgaven. Det ville innebære feltundersøkelser og en analyse om hvorvidt teorien samsvarte med utført praksis og omvendt. Teorien som er undersøkt er

pensum; For eksempel danner UD 6-81 «Veiledning i vintertjeneste», det norske teorigrunnlaget innen vintertjeneste, grunnlaget for norske og allierte kurs innen vintertjeneste. Her blir teorien anvendt som kilde til teori, ved undervisning av teorien, men også som kilde til praksis.

United States Marine Corps (USMC) har Marine Corps Mountain Warfare Training Centre (MCMWTC) ved Bridgeport i California som har fagansvar for vintertjenesten i USMC. De gjennomfører en rekke kurs både for avdelinger i sin helhet, men også for enkeltpersoner som skal tilbake til avdeling for å være «subject matter expert» (SME) innen for eksempel vintertjeneste. MCMWTC utvikler og produserer teori innen vintertjeneste for USMC.

Sverige er en viktig militær samarbeidspartner for Norge og vårt naboland har også stor anerkjennelse som en militær kompetansebrønn innen vintertjeneste. Forsvarsmaktens vinterenhet (FMVE), en underenhet av Norrbottens Regimente, I19, er på mange måter den svenske ekvivalenten til den norske Forsvarets vinterskole og gjennomfører også en rekke kurs hvor land tilhørende både PFP og NATO deltar. Det er FMVE som er produsent av det svenske teorigrunnlaget.

Dokumentundersøkelse som metode for å samle empiri er valgt siden det er dokumenter som er primærkilde. Det er de forskjellige enhetenes teori innen vintertjeneste som er undersøkt. Hvordan disse dokumentene blir tolket av andre, det vil si brukeren av dokumentene er undersøkt ved hjelp av intervjuer. Det er likevel ikke oppgavens hovedfokus å bedømme hvordan teorien tolkes av andre. Derfor er dokumentundersøkelse oppgavens primærkilde og fremherskende metode og utgitte publikasjoner, teorigrunnlaget, er empirien.

Når det kommer til aspektene «nærhet og nøytralitet» (Jacobsen, 2015, s.29-30) så har vært det vært viktige hensyn å ta under arbeidet med denne oppgaven. Jeg jobber til daglig med fagfeltet og har egeninteresse for temaet. Som ansatt ved en av institusjonene, Forsvarets vinterskole, må jeg være svært oppmerksom på at jeg kan være farget av dette. Dette påvirker utvilsomt forskningen, og blir derfor desto viktigere for meg å være klar over, til en hver tid. I praksis innebærer dette å være så nøytral som overhodet mulig i tolkningen men samtidig lese dokumentene med all den faglige ballast som erfaring og kunnskap muliggjør. Min kjennskap til Forsvarets teori innen vintertjeneste innarbeidet over tid. Det kan gjøre at jeg føler et eierskap til teorien og vil fremheve den som bra, men det kan også medføre at jeg er unødige kritisk. Det sistnevnte kan høres ut som en selvmotsigelse, men at det kan forekomme er ikke

utenkelig og det er noe jeg har vært oppmerksom på. Å være kjent med dette kan være avgjørende for hvor rettferdig de forskjellige teoriene leses og analyseres. Erfaring kan være positivt ved at det er lettere å se påstander i teorien som virker rimelig eller urimelig, men dette er jo vurdert ut fra forskerens perspektiv. Derfor er det nødvendig å både lese teorien med erfaring som faglig tyngde, men også med bevissthet om at den faglige tyngden kan gjøre at man er farget.

Enhetene i denne oppgaven er de forskjellige lands eller selvstendige militære enhets teori innen vintertjeneste; Norge, Sverige, USMC og NATO. Enhet er et nøytralt begrep som kan benyttes om alle. Det ville være forvirrende å benevne de forskjellige enhetene med for eksempel nasjon, land, stat eller avdeling. USMC har utarbeidet sitt teorigrunnlag innen vintertjeneste, det samme har Försvarmaktens vinterenhet (FMVE) gjort på vegne av det svenske forsvaret. Forsvarets Vinterskole (FVS) har laget teorigrunnlaget for Forsvaret og NATO Standardization Office (NSO) har utgitt det som finnes for NATO. Antall enheter i denne oppgaven er relativt lavt, norsk, svensk, USMC og NATOs publikasjoner innen vintertjeneste er ikke større enn at det lar seg gjøre å undersøke og sammenligne publikasjonene med stor detaljgrad. Dette er spesielt viktig innen vintertjeneste hvor detaljer har stor innvirkning på utførelse og ikke minst utholdenhet.

I tillegg til dokumentundersøkelse er det gjennomført intervjuer; «...vi aldri skal stole på bare én kilde» (Jacobsen, 2015, s. 191.). Det er interessant å vite hva brukerne sier om sin egen teori, hva de for eksempel anser som egen teori sine sterke og svake sider. Brukerne leser sin teori i sin kontekst, en helt annen ramme enn det forskeren klarer å sette seg inn i.

Intervjuobjektene bidrar med andre perspektiv enn det forskeren er i stand til og med helt andre forutsetninger. I enhetenes publikasjoner vil det for eksempel være betraktninger av materiell som jeg ikke er kjent med, dette vil intervjuobjektet kjenne til på en helt annen måte enn det jeg kan. Intervjuobjektene kom med betraktninger om teorien stemmer med anvendt praksis, men viktigere for denne oppgaven er antagelig den hjelpen intervjuobjektene gav når det kom til å forstå teorien bedre. Betraktninger om hva som kom frem som følge av intervjuene blir beskrevet avslutningsvis etter hvert kapittel. Noen steder har det likevel passet med sitater fra intervjuobjektene i den løpende teksten.

Intervjuobjektene har blitt selektert på bakgrunn av erfaringsnivå og kunnskapsnivå, hensikten med dette har vært å få respondenter som både er brukere av teori på lavt nivå til respondenter

som bruker teori på et høyere nivå. Jeg har intervjuet fire soldater fra USMC, disse var i gradspenn sersjant til major, to var deltagere på alliert vinterkurs, sersjant og stabssersjant og to var deltagere på Allied Commanders Winter Warfare Course, begge hadde majors grad. To svenske offiserer er intervjuet, en major og en kaptein, begge er tjenestegjørende i Forsvarsmakten som instruktør og stabsoffiser innen fagfeltet vintertjeneste. De tre norske som er intervjuet er henholdsvis oberst, oberstløytnant og kommandørkaptein, de er ansatte i henholdsvis Heimevernet som fungerende stabssjef, den andre ved FVS som sjef og den tredje er stabsoffiser ved SACT. I utvalget er en kvinne og de øvrige var menn. Det er ingen automatikk at den med høyest grad har mest kunnskap eller erfaring innen emnet. Det kan for eksempel være lenge siden en med høy grad har anvendt teorien sammenlignet med en med lavere grad. Det har likevel blitt satt som et minimum at alle som har blitt intervjuet har gjennomført en form for nasjonal utdanning og trening innen vintertjeneste. Dette har for eksempel vært «predeployment training» (grunnleggende vintertjeneste) ved Bridgeport for USMC personell, eller «norsk vinterkurs» for norsk. Grunnen til dette kravet er at de som blir intervjuet skal ha forutsetning for å kunne svare kvalifisert innen fagfeltet vintertjeneste.

Alle utenlandske intervjuobjekter er anonymisert. Dette var et uttalt ønske fra de amerikanske intervjuobjektene. At de ble anonymisert var deres forutsetning og det gjorde antagelig også at de snakket mer fritt, uten å bekymre seg for at uttalelsene deres kunne brukes mot dem senere. De andre utenlandske intervjuobjektene er også anonymisert, det virket mest ryddig og rettferdig at de utenlandske intervjuobjektene ble behandlet likt. De norske intervjuobjektene hadde ingen motsetninger mot å bli gjenkjent i oppgaven, i henhold til samtykkeerklæringen² de signerte.

Intervjuer av utenlandske representanter har funnet sted på et gjestekontor i Norge og i to tilfeller via telefon. Bakgrunnen for den vage beskrivelsen av intervjusted er å sikre intervjuobjektene som ønsket anonymitet dette i større grad enn hvis nøyaktig sted og tid ble angitt. De samme grunnene gjelder for den vage beskrivelsen av avdelingstilhørighet for de svenske intervjuobjektene. Norske intervjuobjekter har blitt intervjuet på deres kontor i arbeidstiden, med unntak av ett intervju som ble gjennomført på et offentlig sted i Oslo. Fordelen med intervjuer på intervjuobjektets kontor er at intervjuobjektet har hatt trygge rammer, ulempen med dette var noen tilfeller av forstyrrelser i form av telefon og avbrytelser.

² Vedlegg 7.4 – Samtykkeerklæring.

Intervjuene har blitt gjennomført med en middels strukturingsgrad med intervjuguider³, en på norsk og en på engelsk for utenlandske respondenter og samtykkeerklæring som har blitt fremsendt på forhånd eller gjennomgått i forkant av intervjuet.

I noen tilfeller hadde intervjuobjektet gode forutsetninger for å svare, i andre tilfeller mindre. For eksempel har en ung sersjant med lite erfaring ikke mye kjennskap til sin avdelings teori innen vintertjeneste, spesielt ikke doktrine, men i større grad ferdigheter og utført praksis.

Spørsmålene som ble stilt under intervjuene er knyttet opp mot forskningsspørsmålene. I tillegg spurte jeg om hvorvidt intervjuobjektene mente at teorien de kjente til ble anvendt, hvordan den ble anvendt og om det var opplevd motsetningsforhold eller konflikt mellom teori og praksis.

Hvert intervju har blitt tatt opp på digital båndopptaker og lagret som lydfil. Notater har likevel blitt gjort underveis i intervjuene. Når intervjuene har blitt gjennomgått og analysert i ettertid har det vært nødvendig å gjennomføre «meningsfortetting» (Kvaale og Brinkmann, 2015, s.232), det vil si at lange setninger har blitt kortet ned, komprimert til kortere setninger. Meningen med hva som er sagt blir etter analyse og gjennomlytting komprimert til kortere setninger og gjengis med færre ord. Sitater er naturligvis ikke fortettet eller komprimert, de er gjengitt ordrett eller tydelig parafrasert med bruk av fire punktum mellom ord eller setninger i parafraseringen.

Under analyse av både publikasjoner og intervjuer ligger det et premiss for en sammenlignende studie at det minst må være to enheter som analyseres (Jacobsen, 2015, s.211). Dette har latt seg gjøre både i analyse av de relevante dokumentene for studien men også av intervjuene. Det har vært flere enn to enheter, de har blitt analysert med mer enn ett dokument per enhet og mer enn ett intervju per enhet.

I tillegg til intervjuene av de norske og muligheten jeg har hatt for oppfølging har jeg hatt samtaler og diskusjon med kollegaer ved både FVS og Forsvaret generelt om oppgaven og det faglige innholdet. Det har hjulpet meg med å finne teori og bidratt med perspektiv på hvorvidt teori kommer til anvendelse. En ansatt ved FVS har for eksempel vært gjesteinstruktør ved USMCMWTC ved Bridgeport vinteren 2019, han hadde som følge av det tanker og praktisk erfaring rundt anvendelse av både norsk og USMC teori innen vintertjeneste.

³ Vedlegg 7.1 Intervjuguide norsk og 7.2 Intervjuguide engelsk.

Andre kilder har vært korrespondanse med forskjellige kompetansesenter i NATO, for eksempel NATO Centre of Excellence – Mountain Warfare i Slovenia og det danske Søværnet. Disse er ikke intervjuet siden de ikke representerer noen av enhetene som har blitt undersøkt og sammenlignet. Det har vært korrespondanse med e-post i den hensikt å få hjelp til å finne publikasjoner, samt avdekke andres bruk av undersøkte enheters teori. Eksterne kompetansesenter har i tillegg betraktninger og tanker om fagområdet som har vært til god hjelp, de har bidratt med flere perspektiv.

2.2. Avgrensninger

Denne oppgaven er avgrenset til å omtale teori fra Norge, USA og Sverige, samt NATO. Teorigrunnlaget innen vintertjeneste fra USA er avgrenset til å gjelde USMC, da det først og fremst er bidrag fra USMC som roterer til Norge for øyeblikket.

Det kunne være nærliggende å se på nasjoner og avdelinger som i størrelse er sammenlignbare med Norge, som for eksempel Nederland. Det nederlandske marinekorpset har opparbeidet en tradisjon for trening og utdanning i Norge, de er også NATO medlemmer. Det nederlandske marinekorpset samarbeider tett med for eksempel britiske Royal Marines Commandos som har Mountain Leader Training Cadre, en enhet som har stor og anerkjent kompetanse innen vintertjeneste. En del av teorien de deler er britisk, den andre delen er nederlandsk og den er skrevet på nederlandsk. Det er med andre ord en utfordring når det kommer til å kunne forstå det som er skrevet, derfor er ikke nederlandsk teori innen vintertjeneste tatt med i oppgaven.

Det er en rekke andre europeiske land som også har vintertjeneste som pensum. Spesielt kan nevnes Alpe-landene som har høye fjell eksponert for mye vær. Det er hovedsakelig på grunn av språkutfordringer disse landenes teori ikke er tatt med i oppgaven. Disse landene har i tillegg en kompliserende faktor med i deres teori om vintertjeneste, fjell og høydeproblematikk. Publikasjonene som blir sammenlignet i denne oppgaven er fokusert på vintertjeneste uten høydeproblematikken representert.

Oppgaven er avgrenset til utelukkende å se på teori for konvensjonelle avdelinger. Det betyr at den ser ikke på hva norske spesialstyrker har gjort og gjør av trening og utdanning med allierte innen vintertjeneste. Den ser heller ikke på allierte spesialstyrker som kommer til

Norge for å motta trening og utdanning innen vintertjeneste, selv om denne treningen er gitt av norske konvensjonelle avdelinger. Bakgrunnen for denne avgrensningen er todelt; For det første er volumet på trening og utdanning gitt av norske spesialstyrker og volumet av utenlandske styrker som har kommet for å trene og utføre utdanning relativt lite. For det andre er muligheten for innsyn i norske og utenlandske spesialstyrker omfattet i langt større grad av skjerming, slik at det ville påvirke militært graderingsnivå på oppgaven.

Det er en rekke publikasjoner som nevner vintertjeneste i en eller annen kontekst som bisetninger. De publikasjonene er ikke hovedfokuset til denne oppgaven. Oppgaven retter seg mot publikasjoner og teori som spesifikt benevnes vintertjeneste og har dette som hovedinnhold. Flere publikasjoner er likevel skrevet slik at de må leses og forstås i sammenheng med andre publikasjoner. Dette er vanlig både i norske og utenlandske publikasjoner. Som for eksempel publikasjoner som beskriver infanteriteknikk og taktikk på et gitt militært nivå som må ses i sammenheng med andre direktiver, håndbøker og sikkerhetsbestemmelser. Derfor vil det være naturlig å se på disse beslektede publikasjonene, men de blir ikke gjenstand for analyse i denne oppgaven.

Denne oppgaven ser på landmaktperspektivet til vintertjeneste. Oppgaven ser derfor ikke på teori og praksis innen vintertjeneste for sjø eller luftstridskrefter. Når det kommer til de avdelingene som har amfibisk operasjonsmodus vil oppgaven kun se på vintertjeneste som blir gjennomført på land. Det er svært interessant å se på problemstillinger knyttet til vintertjenesten for sjø og luftstridskrefter men teorigrunnlagene som er undersøkt omhandler landoperasjoner først og fremst.

Dette er en ugradert oppgave, det betyr at alle kilder brukt i oppgaven også er ugraderte. Det er flere tilfeller hvor vintertjeneste til en viss grad er omtalt i graderte publikasjoner, men dette vil ikke kunne henvises til eller siteres fra uten at det ville påvirket graderingsnivået og dermed anvendeligheten og nedslagsfeltet til oppgaven. Britiske Royal Marines har både kunnskap og erfaring fra operasjoner, trening og øving i kaldt vær. De har for eksempel fast rotasjon til Norge hvor vintertjeneste står i fokus. Dessverre er deres publikasjoner gradert og kan derfor ikke benyttes i denne oppgaven.

Concept For NATO Land Forces Operating in Cold Weather Conditions (2003):

Søker man på internett etter NATO Cold Weather Operations kan det hende at man finner denne publikasjonen. Det er et dokument utgitt av Supreme Headquarters Allied Powers

Europe I 2003. Dette dokumentet er for det første gradert og for det andre er det ikke gyldig lenger og blir ikke vurdert i oppgaven.

3 Teorigrunnlaget

Hva er det norske og svenske, Norges nærmeste alliertes og NATOs teoretiske grunnlag innen vintertjeneste?

3.1. Norsk teoretisk grunnlag innen vintertjeneste

Veiledning i vintertjeneste, også kjent som UD 6-81 (6-81E), serien består av for tiden ni hefter som er ugradert og utgitt både på engelsk og norsk. Dette er Forsvarets første og fremste publikasjon som beskriver forskjellige områder innen vintertjeneste. Heftene er ugraderte og ligger tilgjengelig på engelsk på COE-CWO sin nettside og på både engelsk og norsk på Forsvarets intranett. De utgjør en samlet publikasjon men heftene har blitt og blir revidert uavhengig av hverandre. Heftene kan brukes hver for seg men noen henviser til andre hefter i serien. FVS har masterleksjoner på Powerpoint for forskjellige disipliner innen vintertjenesten, det faglige grunnlaget for disse leksjonene er å finne i de forskjellige heftene. UD 6-81-1 «vinterforhold, ledelse og utdanning» trådte i kraft som revidert versjon 1. mars 2013. «Formålet med dette heftet er å gi befal og avdelinger kunnskap om vinterforhold og den påvirkning vinteren har i forhold til lederskap og utdanning. Heftet skal også gi avdelingene råd rundt viktigheten av kontrollrutiner i en militær avdeling om vinteren. Heftet fokuserer mot befal, men er også nyttig for soldater» (Hæren, 2013a, s.4). Veiledningen består av seks kapitler. Innledningsvis beskrives Norges geografi, topografi og klima. Spesielt er kanskje tanker om et klima i endring helt ned på regionale klimafremskrivninger mot år 2100. Med tanker om utvikling av lufttemperatur, vind, nedbør, snødekket og skredfare. Lederskap under vinterforhold beskriver lederskapets betydning og setter lys på spesifikke lederegenskaper som kreves spesielt under vinterforhold. Neste kapittel omhandler

kontrollfunksjoner. Her rettes oppmerksomheten først og fremst på lederens ansvar og et fokus på bevissthet rundt avdelingens og mannskapenes ambisjon og treningsstandard. Det avsluttende kapittelet omhandler trening og øving vinterstid. Her understrekes viktigheten av riktig progresjon og fokus på basisferdigheter.

UD 6-81-2 Veiledning i Vintertjeneste - Personlig bekledning trådte i kraft 20. nov. 2009. «Formålet med hefte 2 bekledning er å gi veiledning i hvordan bruke bekledningen på en mest mulig hensiktsmessig måte, slik at soldaten blir i stand til å løse oppdrag under vinterforhold» (Hæren, 2009a, s.5). Det er totalt ti kapitler i denne veiledningen. Innledningsvis er det en beskrivelse av de forskjellige mekanismene som gjør at vi taper varme til omgivelsene; Sirkulasjon (luft eller vann), berøring (kontakt), stråling og fordampning. Deretter beskrives prinsipper for lagvis bekledning og anbefalinger til hvilke egenskaper de forskjellige bekledningslagene bør ha. Hodeplagg og fottøy vies ekstra oppmerksomhet sammen med håndbekledning. Det gis også råd om hvordan soveposen skal benyttes for optimal hvile. Kapittel fem i veiledningen er viet til bekledning under spesielle forhold, herunder ved bruk av lette terrengkjøretøy, kystnære områder og hensyn som personell som operer ut og inn av stridskjøretøy må ta. Kapitlets seks beskriver tiltak som bør gjøres, med eksempler, under forskjellige vær forhold og fysisk belastning, ved å regulere bekledningen. Det sjuende kapittelet beskriver rutiner ved høy fuktighet, snø og ising. Det beskriver at det må være en aksept for forbigående ubehag med å jobbe i vått tøy for å beholde noe tøy tørt til hvile. Det åttende kapittelet gir eksempler på forskjellige rutiner og teknikker for å tørke tøy i felt. Det niende kapittelet gir en gjennomgang av de forskjellige tekstil og materielltypene som benyttes i Forsvarets bekledningstyper, og deres egenskaper. Det tiende kapittelet gir en gjennomgang av den militære bekledningen, plagg for plagg, med fokus på de bekledningstypene som er tiltenkt feltmessig bruk.

UD 6-81-3 Veiledning i vintertjeneste – Ernæring under kalde forhold trådte i kraft 1. januar 2012. «Formålet med ernæringsheftet er å gi avdelingene kunnskaper om energibehov og næringsstoffer i mat slik at avdelingene kan planlegge og utføre øvelser og oppdrag i kaldt klima» (Hæren, 2011a, s.3). Dette er et hefte med sju korte kapitler som beskriver næringsstoffer, energibalansen, væskebalansen og feltrasjonene. Det kan leses som kostholdsråd som understreker viktigheten av godt og riktig kosthold for å ivareta fysisk og psykisk prestasjonsevne under krevende tjeneste. Heftet kommer med eksempler og

anbefalinger til hvordan militære rasjoner bør utvides med andre matvarer. Samt tabeller som setter tall på estimert energi og væskebehov under forskjellige feltforhold.

UD 6-81-4 Veiledning i vintertjeneste - Vinterskader trådte i kraft 1. jan 2011. Dette heftet er fremdeles gjeldende, men det er under revisjon. FVS forvalter dette heftet men mye av det faglige innholdet bestemmes av Forsvarets sanitet (FSAN) siden tyngden av innholdet går under det medisinske fagfeltet. Likevel utformes heftet for brukeren og instruktøren av FVS i samarbeid med FSAN i den hensikt å gjøre pensum anvendbart for ikke-medisinsk personell og ikke minst anvendelig i felt. Formålet er beskrevet i heftet som «... å gi den enkelte en forståelse om kroppens beskyttelsesmekanismer mot nedkjøling, hvordan omgivelsene virker og hvordan vi selv kan beskytte oss mot nedsatt yteevne og skade. ...Med vinterskader menes i denne veiledningen: frostskader, kuldeskader, hypotermi, fall i kaldt vann, solforbrenning, snøblindhet og kullosforgiftning» (Hæren, 2010a, s.4). Veiledningen består av 12 kapitler og er omfattende i sin beskrivelse av de forskjellige tilstandene med diagnose, behandling og forebyggende tiltak. Hypotermi blir beskrevet ved hjelp av gradene mild, moderat og dyp (Hæren, 2010a, ss. 15-16). Frostskadene blir beskrevet og omtalt som lokale overfladiske og dype, med andre ord ikke inndelt i grader etter dybden av vev som blir påvirket, slik som brannskader. Ved siden av medisinske tilstander som er nevnt i hensiktsbeskrivelsen er det også beskrevet andre momenter som for eksempel hygiene i felt, ernæring, hvile, lederskap og kontrollrutiner som del av det å fremme vår evne til å beskytte oss mot nedsatt yteevne og skade.

UD 6-81-5 Veiledning i vintertjeneste – Trygg marsjvei og navigasjon trådte i kraft 15. mars 2013. «Formålet med heftet er å øke befalets kunnskap om trygg marsjvei og navigasjon om vinteren, og derigjennom øke sikkerheten til våre avdelinger. Denne veiledningen er generisk og er like aktuell for personell til fots som på kjøretøy...» (Hæren, 2013b, s.5). Boken består av 6 kapitler og er på 112 sider. Med andre ord en omfattende publikasjon som har et stort spenn i detaljgrad og nivå på eksempler. De første kapitlene fremstår som en detaljert prosaforklaring av forskjellige navigasjonsverktøy. Kart, kompass og GPS. Oppbygning og forklaring rundt forskjellige karttyper og forklaring av diverse informasjon som ligger i et kart blir nøye beskrevet og eksemplifisert. Det samme gjelder kompass, virkemåte, muligheter og begrensninger. Kompasset blir forklart isolert, men også satt i kontekst med kartet, som for eksempel informasjon om magnetisk nord og forskjellen på nord retning på kartet, samt

misvisning. Det blir også gjort en gjennomgang av forskjellige kompasstyper med eksempler fra svært enkle kompass til mer spesialiserte. GPS forklares og beskrives kort med fordeler og ulemper. Navigasjon forklares detaljert med illustrasjoner. Det beskrives flere navigasjonsteknikker som er gjeldende både for sommer som vinter. Deretter beskrives teknikker, rutiner og håndgrep som er mer spesifikke for navigasjon om vinteren. Ruteplanlegging med valg av marsjvei og navigasjon etter forhåndsplanlagte ruter beskrives og gis eksempel på. Avslutningsvis i delen om navigasjon handler det om bruk av naturlige navigasjonshjelpemiddel både for sommer og vinter, men naturligvis, mest om vinteren. Det fjerde kapittelet omhandler trygg marsjvei i skredutsatt terreng. Her redegjøres det for militær skredfareskala, forskjellige typer snøskred og en forklaring av snøskredkartets muligheter og begrensninger. Fire-faktors-vurderingen, altså terreng, snødekket, været og mennesket blir forklart og ytterligere utbrodert med tilhørende underpunkter. Det femte kapittelet omhandler ferdsel på islagte vann og vassdrag. Det redegjøres for teori rundt isdannelse, is-typer i strømmende vann og innsjøer. Særskilte forhold som regulerte vassdrag, spesielt utsatte områder og vurdering av disse forklares inngående. Avslutningsvis beskrives prosedyre for måling og klassifisering av isens kvalitet og tykkelse samt passering av islagte vann og vassdrag med personell til fots eller med diverse typer kjøretøy. Det sjette kapittelet beskriver andre terrengfeller og fenomen som oppstår med kulde eller snødekt terreng. Som for eksempel skavler, myrhull, oppkomme og tele samt is på fjelltopper.

UD 6-81-6 Veiledning i vintertjeneste - bivuakk trådte i kraft 20. nov 2009. «Hefte 6 har til formål å gi en innføring i ulike bivuakktyper og hvordan man best kan organisere seg for å få gode bivuakker» (Hæren, 2009b, s.7). Denne boken har 11 kapitler som beskriver med illustrasjoner og tekst generelle prinsipper for bruk av telt og rutiner ved etablering av bivuakk. Det opplyses om taktiske hensyn med tanke på plassering og tiltak som nedgraving og kamuflering for å oppnå skjul og beskyttelse mot våpenvirkning. Deretter kommer en gjennomgang av forskjellige telt-typer med beskrivelse av bruk samt fordeler og utfordringer forbundet med hver type. Avslutningsvis er det to kapitler som beskriver forskjellige former for improviserte bivuakker i forskjellige typer terreng, som for eksempel snøhule. Hvordan lage bål vinterstid beskrives og illustreres også.

UD 6-81-7 Veiledning i vintertjeneste, Hefte 7 - Bruk og vedlikehold av materiell trådte i kraft 1. november 2014. «Formålet med dette heftet er å gi befal og avdelingene kunnskap om

bruk og vedlikehold av materiell under vinterforhold og den påvirkning vinteren har i forhold til materiellets levetid og egenskaper» (Hæren, 2014, s.4). Dette er et hefte som består av ni kapitler. Den største delen av heftet beskriver klargjøring, bruk og vedlikehold av ski, truger og pulk. Deretter følger det beskrivelse av bruk og vedlikehold av forskjellige kokeapparater, sambandsmateriell, elektronikk og optikk. Avslutningsvis beskrives generelle betraktninger om bruk og vedlikehold av kjøretøy og våpen i kulde og snø.

UD 6-81-8 Veiledning i vintertjeneste Snøkjennskap, trådte i kraft 12. januar 2011.

«Hensikten med heftet er å øke befalets forståelse og kunnskap om snø, snødekket og skredfare, for i best mulig grad kunne angi skredfare og velge en trygg marsjvei. Heftet skal i tillegg være til støtte for befalingsmannens teoretiske kunnskap om snø og snøskred»

(Hæren, 2011b, s.4). Dette heftet består av ni kapitler, og innledes med historikk som referer til de skredulykkene som Forsvaret har vært utsatt for. Deretter kommer et kapittel som beskriver skredterreng med eksempler på forskjellige typer terreng og terrengformasjoner som ofte er forbundet med snøskred. Det fjerde kapittelet er et kapittel som i sin helhet er viet til snø, snøtyper og vær som påvirker snødekket, med tanke på skredfare. Det femte kapittelet har illustrasjoner og omtale av forskjellige typer snøskred og en forklaring av hvilke krefter som virker i et snøskred. Hvordan snødekket kan analyseres gjennom forskjellige stabilitetstester og klassifiseringer illustreres og beskrives i det sjette kapittelet. Det syvende kapittelet handler om sikkerhet for det personellet som skal gjøre skredfarevurderinger. Det gis eksempler på hvilke forberedelser som må gjøres med tanke på planlegging, risikovurdering og utstyrsbehov. Heftet avslutter med vurdering av skredfare med beskrivelse av metodikk og den militære skredfareskalaen som ender opp med et utarbeidet skredfarevarsel. Sist beskrives skredgruppe, en gruppe av kvalifisert personell som skal utføre vurdering av skredfare og utstede skredfarevarsel for Forsvaret.

UD 6-81-9 Veiledning i vintertjeneste - Redning ved snøskredulykker trådte i kraft 14.

desember 2010. «Hensikten med heftet er å øke befalets forståelse og kunnskap rundt valg av sikker marsjvei for redningspersonell ved snøskredulykker og beskrive rutiner, prosedyrer og nasjonale retningslinjer for skredredning...» (Hæren, 2010b, s.5) Den første delen av dette heftet skriver risikovurderinger som må gjøres i forbindelse med redningsarbeid etter et snøskred, herunder ruteplanlegging, navigasjon og fortløpende vurderinger av snødekket og skredfaren underveis. Den første delen avsluttes med vurderinger som må gjøres fremme ved

skadestedet med tanke på parallelle snøskred og etterskred som kan utgjøre risiko for redningsmannskaper.

«...I tillegg er heftet ment å være et oppslagsverk for personell med ansvar for utdanning i vintertjeneste ved den enkelte avdeling, offiserer ved stab med planleggingsansvar for vintertrening og personell med skredberedskap» (Hæren, 2010b, s.5). Den andre delen av heftet beskriver organisering og utførelse av redningsarbeid i skred på forskjellige nivå, fra kameratredning til større organisasjoner med flere etater involvert. Førstehjelp under og etter utgraving av personell tatt av snøskred blir skjematisk men ikke inngående beskrevet. Avslutningsvis blir forskjellige typer materiell omtalt, fra elektronisk søkemateriell for den enkelte soldat til skredredningssats for større avdelinger. Veiledning i bruk, vedlikehold og opplæring av de forskjellige materielltypene og tilhørende prosedyrer blir illustrert og beskrevet. Til slutt i heftet er det betraktninger rundt risikovurdering, risikovurderingsprosesser og retningslinjer for nasjonal redningstjeneste ved snøskred, med en beskrivelse av aktuelle samarbeidspartnere og aktører.

3.2. USMC teoretisk grunnlag innen vintertjeneste.

United States Marine Corps (USMC) har en rekke publikasjoner som treffer begrepet vintertjeneste. Når disse publikasjonene revideres pleier de å få et en annen kode, som for eksempel; MCWP 3-35.1 blir til MCTP 12-10A. Disse endringene blir leseren gjort oppmerksom på i et innledende følgeskriv som ber leseren om å erstatte den gamle koden med den nye, deretter er det ikke sikkert at den gamle koden nødvendigvis endret fysisk i dokumentet. «*Change all instances of MCWP 3-35.1, Mountain Warfare Operations, to MCTP 12-10A*» (USMC, 2016, s.2). Dette redaksjonelle håndgrepet er gunstig å være kjent med når dokumentene leses og analyseres. Er man ikke kjent med dette og dokumentet som leses ikke har dette følgeskrivet kan det være at man leser en utgått versjon. Vintertjeneste finner vi omtalt og beskrevet i en serie publikasjoner som nå delvis blir omtalt som MCWP 3-35 men som er i endring mot MCTP 12-10, serien.

“Marine Corps Warfighting Publication (MCWP) 3-35.1 Mountain Warfare Operations, is a reference for all unit commanders and their staffs (trained or untrained in mountain warfare) and all leaders from the company level through regiment or brigade for

use in operations that occur in mountainous terrain, snow, or cold weather. This publication is designed to be used with Marine Corps Reference Publication (MCRP) 3-35.1A, Small Unit Leader's Guide to Mountain Warfare Operations; MCRP 3-35.1B, Mountain Leader's Guide to Winter Operations; MCRP 3-35.1C, Mountain Leader's Guide to Mountain Warfare Operations; and MCRP 3-35.1D, Cold Region Operations” (USMC, 2016, s.4).

De publikasjonene som er direkte knyttet til vintertjeneste og som derfor utgjør USMC sitt teoretiske grunnlag innen fagfeltet er MCTP 12-10A.2 Mountain Leader's Guide to Winter Operations og MCRP 12-10.A4, Cold Region Operations, og det er disse som blir beskrevet videre i oppgaven. MCRP 12-10.A4 er en publikasjon som U.S. Army og USMC deler, de er identiske, men U.S. Army kaller dokumentet som ATTP 3-97.11 «Cold Region Operations».

MCRP 12-10.A4, Cold Region Operations:

Dette er en publikasjon på 112 sider, bestående av seks kapitler og seks vedlegg. Den innledes med en beskrivelse av dokumentet og hvordan det må leses av U.S Army og USMC personell siden dette er en felles publikasjon for U.S Army og USMC. «*It provides doctrinal guidance and direction for how United States (U.S.) forces conduct cold region operations*» (USMC, 2016, s.6). Innledningen inneholder også betraktninger rundt kaldt vær og vinterens utfordringer og viktigheten rundt gode forberedelser, utdanning og trening senere anskueliggjort med historiske eksempler hvor vinter og kulde har vært avgjørende for militære nederlag.

Det første kapittelet inneholder flere definisjoner og karakteristikk av kaldt vær, geografi, topografi og klima med et globalt perspektiv. Det er illustrasjoner og eksempler på vær og klimakaraktistikk i forskjellig terreng med tilhørende fenomener som oppstår i kulde. En del av dette kapittelet er viet terrengeanalyse med hensyn til taktikk og terrengets fordeler og utfordringer, for eksempel vurdering av hva som er viktig terreng, hinder samt skjul og dekning vinterstid og kaldt vær.

Kapittel to, «conducting full spectrum operations in cold regions» belyser kaldt vær og vinterperspektivet for offensive og defensive operasjoner samt stabilitetsoperasjoner og avslutningsvis noen tanker om operasjoner til støtte for sivile. Det starter med generelle betraktninger rundt kjente prinsipper som for eksempel kraftsamling og overraskelse som viktige elementer i offensive operasjoner, dog med vinterperspektivet som angir fordeler og

utfordringer vinterstid. Deretter kommer en punkt for punkt beskrivelse av forskjellige typer offensive operasjoner og betraktninger spesielt med tanke på hva som må ligge til grunn i planarbeidet til disse. Mye av beskrivelsen er rettet mot hva offensive operasjoner kan oppnå med tanke på fiendens sårbarhet i vinter og kulde. Under offensive operasjoner blir det også beskrevet og illustrert mer stridstekniske håndgrep og teknikker for eksempel med tanke på hvordan skjul oppnås med forskjellige typer kamuflasje, også med tanke på termisk signatur, samt fordeler og ulemper med forskjellige fremrykningsmetoder og skytestillinger. Defensive operasjoner beskrives og forklares med kaldt vær og vinterperspektiv, men også med eksempler på gunstig taktikk i sesongenes mellomfaser, som tidlig vår og sen høst. Som del av defensive operasjoner beskrives og illustreres teknikker for å hindre fienden manøverrom og mobilitet, som for eksempel ved sprengning av islagte vassdrag, og bruk av miner om vinteren. Stabilitetsoperasjoner i kulde og vinter har et hovedfokus på ivaretagelse av siviles behov, spesielt med tanke på å fremskaffe eller ivareta ly og varme. Støtte til sivilt samfunn i et nasjonalt perspektiv er beskrevet med ett avsnitt. Primært beskriver dette avsnittet ad-hoc organisering og støtte med organiske ressurser etter identifisert behov.

«Considerations for operations in cold regions» er navnet på det tredje kapittelet. Det beskriver hovedsakelig tre faktorer; personell, våpen og taktiske hensyn. Det er på mange måter et omfattende kapittel for det beskriver mange underliggende detaljer på teknisk nivå innen hvert emne. Menneskelige faktorer beskriver og forklarer hvordan kulde og vinter påvirker mennesket fysiologisk, psykisk og medisinsk, for eksempel fysisk form, alder samt kjønn og etnisitet. Her er kuldeskader beskrevet, både ikke-frysende og frysende kuldeskader, samt hypotermi. Forebygging og behandling av disse skadene er forklart, under forebygging er bekledning og beskrivelse av vinterspesifikk bekledning illustrert og omtalt. Viktigheten av godt lederskap og sjefens vurderinger av de forskjellige utfordringer som møter avdelingen er understreket innledningsvis. Når det kommer til våpen er det generelle betraktninger rundt kulde, is og snø. Det er listet en rekke våpentyper, typiske for infanteri, med spesifikke hensyn til hver enkelt våpentype, alt fra personlige våpen til tyngre avdelingsvåpen som «Stinger» luftvernmisil og 81mm bombekaster med tilhørende ildledelsessystem. Taktiske hensyn beskrives i dette kapittelet som hensyn som må tas til kommunikasjonsmidler som radioer og datamaskiner, men også til annet sensormateriell, som for eksempel akustiske sensorer som benyttes som del av vakthold. Kapittelet avsluttes med betraktninger rundt telt og forlegningsmaterieell, herunder forskjellige ovner og hvilke hensyn og forsiktighetsregler

som må ligge til grunn for bruk, vedlikehold og forflytning av dette. For eksempel ved bruk av pulk.

«Fires and Maneuver in cold regions» er bokens fjerde kapittel. Det innledes med forlytningsmetoder for enkeltindivid med enkle midler som til fots, på ski og/eller truger. Deretter ser kapittelet på forflytning som del av et større bilde og beskriver utfordringer og fordeler med forflytning og manøver i en taktisk ramme med tyngre materiell. Utfordringer og muligheter underbygges med forklaringer og beskrivelse av forskjellig terreng og føre samt hensyn som må tas for å få til gode veivalg, både for personell til fots og på kjøretøy opp til stridsvogn. Spesielle hensyn knyttet til de forskjellige kategorier og typer kjøretøy blir også forklart, samt utfordringer de måtte møte spesielt avhengig av vei og føreforhold. Sammen med utfordringer knyttet til mobilitet beskrives også behovet for hyppigere vedlikehold avhengig av temperatur og bruk. I dette kapittelet er det også generelle betraktninger rund luftmobile operasjoner og bruk av helikopter. I tillegg er det et teknisk perspektiv på muligheter og begrensninger for bruk av forskjellige typer helikopter og deres kapasitet når det kommer til forflytning av styrker. Kapittelet avsluttes med beskrivelser av forskjellige former for ildstøtte som kan gis fra helikopter, for eksempel at «doorgunner», altså en skytter som sitter i helikopterets døråpning ikke er spesielt egnet eller relevant i streng kulde.

Det femte kapittelet heter «Sustainment in cold regions». *«This chapter discusses the sustainment plans, their special considerations for the cold region environment, and specific movement requirements»* (USMC 2016, s.79). Kapittelet innledes med omtale av viktigheten av gode planer og planlegging, beskrivelsen av forberedelser spenner seg helt opp til behov for anskaffelser av egnet materiell for operasjoner i kaldt vær og vinter, og et logistikk-konsept som ved behov kan omhandle innkjøp av nødvendig materiell lokalt. Videre i kapittelet forklares en rekke utfordringer med forslag til løsninger for de forskjellige forsyningsklassene. Det er et stort spenn i detaljgrad i omtalen, eksempelvis beskrives hvordan den enkelte soldat kan tine mat med kroppsvarme til hvordan avløp og kloakk for en leir møter utfordringer med streng kulde og permafrost og vil kreve ingeniørressurser. Etter avsnittene om forsyninger kommer det en del om vedlikehold. Her er det generelle betraktninger og generiske tabeller som beskriver viktige punkter for alle kjøretøy som skal opereres i kulde og snø. Avslutningsvis beskrives forberedelser og seleksjon av personell som skal tjenestegjøre i kaldt klima i kontekst av personellforvaltning. Her oppføres viktigheten av

at erstatningspersonell som kommer fra andre enheter må gjennomgå forberedelser med tanke på at de er riktig utrustet. Samtidig at de gjennomgår en medisinsk seleksjon før de kan tjenestegjøre i kulden. Helt til slutt er det to avsnitt om sanitetsplaner og medisinske hensyn og forberedelser og gjøremål som må gjøres før og i tjeneste i kalde omgivelser.

Siste kapittel, kapittel seks, heter «Applying combat power in cold regions». Dette kapitlet er i stor grad rettet mot sjefen og ledelse. Det er i flere tilfeller en oppsummering og repetisjon av boken, men med perspektivet til planleggeren og avdelingssjefen. Vinterperspektivet for sjefen brytes ned og omtales i kontekst av «elements of combat power»: «*The eight elements of combat power consist of leadership, information, movement and maneuver, intelligence, fires, sustainment, command and control, and protection*» (USMC, 2016, s.87). Alle disse funksjonene blir omtalt og gitt et vinterperspektiv med eksempler som beskriver muligheter som vinter og kaldt vær gir samt utfordringer. Det er et stadig perspektiv at alle utfordringer, som konsekvens av kulde og vinter møter en militær sjef også møter hans fiende. Og at det vil med riktige forberedelser, trening, materiell, kunnskap og erfaring vil kunne gi fordeler og mulighetsrom hvis utnyttet riktig.

MCRP 12-10A.2, Mountain Leader's Guide To Winter Operations:

Dette er en publikasjon på 90 sider med 12 kapittel.

“This publication is to be used with the Marine Corps’ mountain warfare and cold weather series doctrinal publications. It contains winter operations tactics, techniques, and procedures covering combat ski instruction and skills, crawls, firing positions, avalanche hazard assessment and mitigation, and crossing frozen waterways. It also covers, snow tracking and deception, ski borne patrolling considerations, and over-the-snow vehicle employment. Focusing on a standard method of instruction, this publication stresses only the cold weather skills necessary for Marines to go into combat” (USMC, 2018, s.4).

Det første kapitlet heter “Operations in Avalanche-prone Terrain”, kapitlet innledes med omtale av snødekket og vurdering av stabilitet. Forskjellige analyseverktøy for å bedømme bratthet, snødekkets beskaffenhet og sammensetning beskrives og illustreres. Deretter fortsetter kapitlet med fokus på skredredning, bruk av skred-redningsmateriell som elektronisk sender og mottaker samt organisering av skredredning.

Kapittel to heter «Winter Tracking». Innledningsvis omtales forskjellige metoder for å spore en fiende, hvordan spor kan tolkes og vurderes med tanke på for eksempel hvor gammelt sporet er og hvor mange som har laget sporet. Videre om spor beskrives tiltak som kan gjøres for å skjule spor eller å vill-lede en forfølgende fiende. Betragtninger for å benytte eget spor for å oppnå taktisk fordel ved å lede en fiende inn i forsterkede bakhold gjøres også.

Kapittel tre «Ice Reconnaissance» omhandler isklassifisering og tar for seg både is av ferskvann og saltvann og en mer detaljert beskrivelse av egenskapene til de forskjellige kategorier is. Materiell og fremgangsmåte for å rekognosere med tanke på kryssing av islagte vann og vassdrag beskrives, men illustreres ikke. I rekognosering av is legges også taktiske perspektiv, som for eksempel det å se etter om en fiende har minert, klargjort isen for sprengning eller andre trusler for ferdsel over islagte flater. Kapitlet avsluttes med en tabell som beskriver krav til is-tykkelse og kvalitet som kreves for forskjellig belastning.

Kapittel fire; «Military Ski Equipment» er i sin helhet viet ski og skiutstyr. Ski, bindinger, feller/smøring og staver er beskrevet med materielltyper, oppbygning, egenskaper. Bruk og vedlikehold er beskrevet, men ikke illustrert.

Kapittel fem, «Ski Techniques» beskriver og omtaler en rekke skiteknikker og forslag til trening på disse. Det starter med betraktninger om hvor taktisk gunstig det kan være med en godt øvet avdeling på ski. Videre følger betraktninger om skader og viktigheten av forebygging og trening i trygge rammer, inkludert en beskrivelse av oppvarming. Teknikkene er beskrevet, men ikke illustrert på noe vis.

Kapittel seks «Skijoring» eller snørekjøring som vi sier på norsk, beskriver og illustrerer fordeler og utfordringer med å kunne trekke en militær avdeling med kjøretøy, som beltevogn eller snøscooter. Kapitlet omtaler taktiske fordeler men også praktiske og sikkerhetsmessige aspekter. Kapitlet illustrerer og beskriver hvordan dette skal gjøres i praksis og avsluttes med en illustrasjon av hvordan for eksempel et kjøretøy kan transportere en avdeling sine pulker.

Kapittel syv «Ice Mobility and Countermobility» bygger videre på kapittel tre. I dette kapitlet legges det mer vekt på å finne gunstig terreng for kryssing av islagte vann eller vassdrag, samt hvilket terreng som bør unngås. Kapitlet har et perspektiv rund det å sprengne is for å hindre en fiende fremrykningsvei, men også det å benytte en fiendes sårbarhet i det han krysser islagt vann ved å sprengne eller ødelegge isen når fiende er på den.

Kapittel 8, «Over the Snow Casualty Evacuation». Dette er et kort kapittel som kun har betraktninger rundt evakuering av skadde og sårede. De betraktningene i hovedsak dreier seg om at dette må være kjent og planlegges med, at det er en anstrengende virksomhet som krever store ressurser av avdelingen som får skadde. Det er bare evakuering ved hjelp av pulk som omtales.

Kapittel ni, «Over the Snow Vehicles». Dette kapittelet inneholder generelle betraktninger rundt forskjellige typer kjøretøy som er av en slik type at de kjører oppå snøen. Med andre ord relativt lette terrengkjøretøy. Spesifikt beskrives beltevogn, samme modell som benyttes av det norske Forsvaret, karakteristikker, begrensninger og litt om vedlikehold. Snøscooter beskrives generelt, ingen spesielle typer eller merker trekkes frem. I korte trekk beskrives et kjøretøy som kalles «Viking», en form for lettpansret beltevogn som er i bruk i noen NATO-land.

Kapittel ti, «Skiborne Firing Positions». Kapittelet innledes med betraktninger om krevende snødekt terreng og viktigheten av å kunne benytte det på ski eller truger. Det gjøres også noen betraktninger om hvordan for eksempel et bakhold bør organiseres med tanke på flere faktorer. Til og med betraktninger om at høyrehendte skyttere har større vansker med å skyte mot høyre når de har ski på omtales. Deretter følger en rekke illustrasjoner og forklaring av flere former for fremrykning og skytestillinger og våpenhåndtering med ski og staver i dyp snø.

Kapittel 11, «Snow Shelters» er en gjennomgang av improviserte bivuakker bygd helt eller delvis av snø. Innledningsvis listes grunnleggende universelle karakteristikk og hvilke kvaliteter en slik bivuakk må ha. Deretter beskrives og illustreres flere former for bivuakker med fordeler og ulemper, samt hva som må til for å bygge de. Det gjøres noen betraktninger rundt sikkerhet, for eksempel kullosforgiftning. Samt noen betraktninger om plassering og egenskaper en bivuakk må ha med tanke på taktisk situasjon, det er med andre ord ikke bare et perspektiv på improvisert bivuakk som redskap for overlevelse uten telt.

Kapittel 12, «Training». Dette er et kapittel som kort omtaler og beskriver den videregående utdannelsen innen vintertjeneste i USMC. I kapittelet omtales de respektive oppgavene som henholdsvis «Winter Mountain Leaders» og «Scout Skiers». Dette gjøres i den kontekst at USMC, slik det er nå, ikke har avdelinger som i sin helhet ikke er øremerket for vintertjeneste. Men at det bør være en fordeling av ressurspersoner i hver avdeling, og at

«Mountain Leaders» og «Scout Skiers» derfor må anvendes som en ressurs i de respektive avdelinger de tjenestegjør.

3.3. Svensk teoretisk grunnlag innen vintertjeneste

Det svenske hoveddokumentet innen vintertjeneste er «Vintersoldat».

«Markstridshandbok Vintersoldat riktar sig till soldater, chefer och utbildare.

Vintersoldat är ett komplement till övriga markstridshandböcker - främst Soldaten i Fält - med råd och exempel på beprövad erfarenhet för ditt uppträdande på och utanför stridsfältet under vinterförhållanden. Vintersoldat är utformad för att omfatta verksamhet från utbildning och övningar till höjd beredskap, internationella insatser och krig.» (Försvarmakten, 2016, s.9).

I tillegg til Vintersoldat er det utgitt et teorigrunnlag som en elektronisk studiepakke, samt at vintertjenesten blir omtalt i andre taktiske publikasjoner. Det som blir beskrevet i andre publikasjoner er i praksis hentet fra hoveddokumentet, Vintersoldat.

Vintersoldat er en bred publikasjon som retter seg mot et bredt publikum. Den har et spenn som går fra svært teknisk og detaljnivå til overordnet taktikk. Vintersoldat består av ni kapitler.

Det første kapitlet heter «Vintermiljøen», et kapittel med fire forskjellige temaer. Det første temaet er vintertjeneste historisk, som tar for seg vintertjenestens påvirkning på militære styrker i et historisk perspektiv. Med eksempler fra militære avdelinger og operasjoner som i stor grad har blitt påvirket av vinterens utfordringer, gjerne i større grad enn fiendens handlinger. Det andre temaet beskriver hva som kjennetegner krav til kunnskap, ferdighet og erfaring, spesifikt for vintertjeneste. Temaet understreker detaljfokuset som er nødvendig for vintertjenesten. Det tredje temaet beskriver vintervær, dette temaet forklarer meteorologiske fenomener og hvordan disse vil gi seg uttrykk i opplevd vær. Temaet beskriver hvordan værprognoser kan tolkes og benyttes av forskjellige nivåer i en militær avdeling. Det siste temaet beskriver vind og vindens påvirkning. Vindpåvirkningen beskrives med hvordan vinden vil påvirke sikt, mobilitet og mennesket. Sistnevnte forklart med Wind Chill fenomenet (Försvarmakten, 2016, s. 27).

Det andre kapittelet heter «Fysisk stridsvårde» eller som på norsk; Stridsutholdenhet. Dette kapittelet beskriver seks tema innen emnet «Stridsvårde». Det første temaet i kapittelet er hvordan man påvirkes av kulde. Der understrekes det at all virksomhet i kald vær er «skarp», med konsekvenser for avdelingen uavhengig av om virksomheten er trening og øving eller stridsoperasjoner. Det forebyggende arbeidet for å unngå kuldeskader understrekes sammen med sjefens ansvar. I tillegg beskrives individuelle forskjeller som til enhver tid må tas hensyn til. Neste tema beskriver kroppens temperaturregulering. Dette forklares gjennom en redegjørelse om blodsirkulasjon, svetting og fysisk aktivitet. Det tredje temaet beskriver forskjellige former for varmetap. Det redegjøres for konveksjon (varmetap på grunn av luftstrøm eller vann), stråling til omgivelsene eller gjenstand, fordampning på grunn av svette eller væte og sist men ikke minst; konduksjon (varmeledning). Det fjerde temaet heter «Fysisk stridsvårde i kyla» Her beskrives en rekke momenter som i noen tilfelle er universelle for soldatvirket, som for eksempel det å få i seg nok væske, men med en beskrivelse av den økte viktigheten av disse momentene i kulde. I egne avsnitt omtales viktigheten av å tilpasse fysisk aktivitet med personlig bekledning, riktig kosthold, drikke og hvile. Det er også egne avsnitt som beskriver stressfaktorer som kald vær gir. Videre under temaet «Fysisk stridsvårde i kyla» listes og beskrives individuelle forskjeller som; Erfaring, disiplin holdning og lederskap. Individuelle forskjeller som fysisk form og fettreserver, alder og kjønn, sykdom og skader. Til slutt omtales alkohol, tobakk og legemidler sin innvirkning på individets evne til å motstå kulde. Det femte temaet i kapittelet er kuldeskader. Kuldeskadene omtales i denne publikasjonen som lokale ikke frysende, KFI – skader (Kyla – Fukt – Inaktivitet) (Forsvarsmakten 2016, s.44), eller skyttergravsfot, frysende skader og generell nedkjøling (hypotermi). Det er beskrevet diagnose og behandling av overfladisk og dyp frostskaade samt KFI skader. Generell nedkjøling eller hypotermi er beskrevet og forklart med en svensk versjon av Swiss Hypothermia Scale⁴ (Forsvarsmakten (2016), s.46). Behandling av de forskjellige nivåene beskrevet i Swiss Staging System er beskrevet. Videre er det beskrevet utførlig om kontroll og forebygging av kuldeskader. Herunder sjefens kontrolltiltak, sjefens plan og beskrivelse av sjefens mulige tiltak underveis og etter aktiviteten. Det er også beskrevet soldatens egenkontroll som fortløpende gjøremål og vurderinger. Temaet «Klädsel»

⁴ Swiss Hypothermia Staging System baserer seg på forskning utgitt i New England Medical Journal, 15.11.2012 av Douglas J.A. Brown, M.D., Hermann Brugger, M.D., Jeff Boyd, M.B., B.S., and Peter Paal, M.D. Skalaen som er utviklet som følge av forskningen beskriver bevissthetsgrad og skjelving eller fravær av skjelving som nivådannende i skalaen som går fra 1-4 (mild, moderate, severe, profound). Tidligere hypotermiskalaer har mer typisk beskrevet kroppstemperatur målt med termometer for å etablere grad av hypotermi. (nemj.org, Accidental Hypothermia, 15.11.2012).

eller bekledding er omtalt som det sjette temaet i kapittelet. En beskrivelse av egenskapene til forskjellige materielltyper blir belyst med fordeler og ulemper, som for eksempel dun, mikrofiber og bomull. Bruk og vedlikehold av de forskjellige plaggene blir beskrevet. Sjefens ansvar når det kommer til å regulere antrekk til aktivitet blir beskrevet og det blir understreket at sjefen skal ta hensyn til individuelle forskjeller når slike føringer blir gitt. Det er viet mye plass til å heve bevissthet rundt viktigheten av å holde seg tørr og hvordan vått tøy og utrustning kan tørkes. Videre er det gitt spesifikk beskrivelse og råd rundt spesielt håndbekledding, fottøy, hodetøy og tildekking av ansikt. Stridsutrustning som kroppspansring, stridsvest og hjelm blir viet oppmerksomhet. Avslutningsvis rettes oppmerksomheten mot forsterkningsplagg som for eksempel ekstra isolerende jakke, bukse og lue og viktigheten av og aldri la dette bli vått.

Det tredje kapittelet, «Materiel», i Vintersoldat er omfattende, det er 16 forskjellige temaer, med beskrivelse av forskjellige utfordringer knyttet til bruk og vedlikehold av flere materielltyper i kulde. Som forklaring benyttes teori om kuldens påvirkning ned på fysisk, kjemisk og molekylært nivå. Praktiske eksempler på endringer av materialkvalitet som følge av kulde gis i alle temaer. Innen hver omtalte materiellkategori gis det råd og praktiske opplysninger om hvordan kuldepåvirkningen vil fortone seg, hvorfor dette skjer og hvordan det kan forebygges eller håndteres. Som for eksempel anvendelse av datamaskiner i kulde, både militære og sivile modeller, vanlige feil og sårbarheter i systemene beskrives, hvordan disse kan forebygges og bruksanbefalinger gis (Försvarsmakten, 2016, ss. 72-73).

Hovedvekten av temaene er rettet mot klassiske soldatsystemer som for eksempel våpensystemer, ammunisjon herunder krutt og krutt-temperatur, ski og pulk og sambandssystemer, bruk og vedlikehold, is og kuldeproblematikk knyttet til disse. Men også mer generelle problemstillinger beskrives, som for eksempel kondens og energikilder i form av diverse batterityper og ledningsnett.

«Skydd» er det fjerde kapittelet. Dette gir en relativt generell beskrivelse av muligheter og utfordringer knyttet til begreper som skjul og dekning. Altså utfordringer og muligheter for å benytte for eksempel snø til å skjule spor eller å lage beskyttelse mot splinter og håndvåpen. Det henvises i dette kapittelet i stor grad til et senere kapittel; «Fältarbeten» eller feltarbeid. Hovedtyngden av kapittel fire vies beskyttelse mot CBRN-trusler⁵. Det blir beskrevet om

⁵ CBRN – Chemical, Biological, Radiological, Nuclear.

hvordan de forskjellige CBRN stridsmidlene blir påvirket av kulde og snø, samt hvordan mottiltak og beskyttelsesmidler også blir påvirket av kulde og snø. Dette blir beskrevet med eksempler og forslag til løsning. Prosedyrer rundt påvisning av kjemiske stridsmidler i kaldt vær og snødekt terreng blir beskrevet. Avslutningsvis blir utfordringer forbundet med sanering og rens av kontaminert personell og materiell i kaldt vær omtalt, med forslag til løsning og forebygging av problemer forbundet med kulde i disse prosessene.

Det femte kapittelet heter «Marsch». Det er delt opp i åtte temaer med tilstøtende momenter som gjelder under forskjellige marsj og fremrykningsmetoder vinterstid. Det starter med planlegging, dette temaet beskriver utfordringer og muligheter med forflytning vinterstid på primært snødekt terreng kontra bar mark. Tidstabeller og risikovurdering samt taktiske hensyn beskrives i planfasen i forkant av forflytning. Videre er det beskrevet og eksemplifisert hvor spor bør legges og eventuelt kamufleres, utfordringer og tips til navigering i snødekt terreng og en bevisstgjøring rundt farene forbundet med islagt vann. Det er i kapittelet også en gjennomgang av både truger, ski og pulk samt motoriserte alternativer og en kombinasjon som for eksempel snørekjøring bak lette terrengkjøretøy. I de forskjellige temaene er det beskrevet den enkeltes oppgaver og ansvar, for eksempel sjefens vurderinger underveis, vognførerens oppgaver og oppgaver som gjelder alle.

«Patruljer» er det sjette kapitelet i Vintersoldat. Dette kapittelet er kun delt opp i tre temaer, men det er en rekke utledede temaer under disse. Det første temaet er patruljetyper hvor flere patruljetyper og deres hensikt forklares. For eksempel sporpatrulje som har til hensikt å tilrettelegge sporet for en påfølgende styrke. I det første temaet er det også belyst behov for planlegging, hensyn til størrelse på patruljen, valg av fremrykningsvei og beredskap for hva som skjer hvis patruljemedlemmer blir kalde. Det andre temaet er beskrevet som patruljesjefen. Dette er en grov beskrivelse av sjefens oppgaver med henvisning til det forrige kapittelet, «Marsch». Siste tema i kapittelet er «Spaning» eller overvåkning. Her blir oppklaringspatruljer beskrevet med hovedfokus på sporvalg og patruljens sårbarhet hvis en fiende skulle finne sporet deres. Temaet tar også for seg statisk overvåkning med beskrivelse av utfordringer forbundet med stillestående eller stilleliggende virksomhet over tid i kulden. Det blir beskrevet forebyggende tiltak for å minimere kuldepåvirkning og forslag til rutiner under drift av en observasjonspost.

«Strid» er det sjuende kapittelet i Vintersoldat. Dette er et kapittel som beskriver en rekke hensyn og tilpasninger som skiller seg fra strid i mildere klima og på barmark. Det spenner fra grunnleggende rutiner og stridsdriller for den individuelle soldat til beskrivelse av sammensatte stridsformer for militære avdelinger med bruk av tyngre våpen og stridskjøretøy. Utfordringer og anbefalte løsninger til fremrykningsmetoder og forflytning, evakuering av skadde og fremføring av etterforsyninger i et stridsmiljø beskrives med eksempler. Det samme blir gjort med forskjellige former for angrep og teknikker når det kommer til forsvar og etablering av forsvarsstillinger. Både med og uten tyngre våpen, med og uten kjøretøy og med og uten ski eller truger. Strid i mørket og bruk av nattobservasjonsutstyr blir også omtalt i dette kapittelet.

Det er i flere tilfeller i denne boken henvist til «Fältarbeten», som er det åttende kapittelet i boken. Kapittelet er delt opp i seks tema. Først beskrives forskjellige former for kamuflasje og skjul av både kjøretøy, spor og ildstillinger. Termisk signatur blir vurdert som en faktor som øker viktigheten av godt feltarbeid. Det andre temaet beskriver befestning, eller stillingsarbeid. Under dette temaet blir enkle stillingsarbeider utført på individnivå beskrevet, men også større stillingsarbeid som innebærer støtte av tyngre maskiner og ingeniørstøtte. Det tredje temaet er ferdsel på islagte vassdrag. Forberedelser før kryssing, kjennskap til vannets strøm, is-forhold og forskjellige former for is blir beskrevet og illustrert. Dette gjelder både for soldater til fots, på ski eller truger eller kryssing av is med lette og tyngre kjøretøy. En gjennomgang av prosedyrer hvis uhellet skulle være ute og man går gjennom isen, både som enkeltmann eller kjøretøy er tatt med. Det fjerde temaet handler om markforsterkning, hvordan fremrykningsakser og improviserte veier utbedres og vedlikeholdes. Enkle og lite krevende teknikker for å bygge improviserte broer av kvist og snø illustreres og forklares under dette temaet. Det femte temaet omhandler sprengning og sprengningsarbeid. Det er begrenset til først og fremst å beskrive sprengning av is for å hindre fiendtlig fremrykning. Samtidig gjøres det oppmerksom på utfordringer forbundet med sprengningsmateriell i kulde, som for eksempel at enkelte lunter må varmes opp før de kan rulles ut og at enkelte fenghetter fungerer dårlig i streng kulde. Det siste temaet er miner. Både det å legge miner men også det å fjerne dem. Her beskrives og illustreres spesielle hensyn som må gjøres når miner skal legges eller fjernes når det er snø, is og frost.

Det niende og siste kapitlet heter «Förläggning och gruppering». I dette kapitlet er forlegning ensbetydende med telt, gruppering kan forstås som leirplass eller base. De forskjellige teltypene, fra de aller største som må settes opp ved hjelp av kompressor til små patruljetelt beskrives med fordeler og ulemper. Det forklares en rekke håndgrep og teknikker som bør gjøres for å ivareta optimal funksjon under vinterlige forhold. Taktisk situasjon og forskjellige beredskapsgrader innvirker på hvilke telt typer som kan eller bør benyttes og på hvilken måte. En rekke anbefalinger om rutiner og gjøremål i forbindelse med oppsett, drift og riving av forskjellige telt og baser blir listet opp og illustrert. Avslutningsvis blir bål viet oppmerksomhet, som den mest grunnleggende måten man kan få varme på. I dette temaet blir oppbygning, anbefalt materiale og mengde beskrevet.

3.4. NATO teoretisk grunnlag innen vintertjeneste.

“The NATO Centre of Excellence for Cold Weather Operations acts as the main provider and coordinator of expertise and capabilities in the area of Cold Weather Operations in NATO” (Forsvaret.no/en/cwo, 2019).

På Forsvaret.no/en/cwo ligger UD 6-81E, det vil si det norske teoretiske grunnlaget for vintertjeneste oversatt til engelsk, «*instruction in winter service*». Dette er ikke merket eller «markedsført» som en NATO publikasjon, det er tydelig at dette ikke er en NATO publikasjon eller NATO produkt.

Teori innen vintertjeneste som er utgitt av NATO finner vi i Allied Tactical Publication 3.2.1 (Land tactics) kapittel 8, punkt 8039 – 8048, s. 291 - 293; «*Operations Under Winter Conditions*».

ATP-3-2-1 LAND TACTICS, Operations under winter conditions.

Vinter og kaldt vær perspektivet til ATP-3.2.1 innledes med en definisjon og deretter en rekke betraktninger av karakteristikk og forhold som på sin unike måte påvirker operasjoner. Det er mest generelle beskrivelser av faktorer som for eksempel kulde og vær og dets innvirkning på mobilitet, materiell og personell, herunder ammunisjon og våpenvirkning. Avsnittet belyser muligheter og utfordringer, ikke ensrettet mot ulemper som kulde og snø medfører.

Neste punkt beskriver generelle og spesifikke hensyn som må gjøres spesielt for operasjoner i vinter og kulde. Her blir faktoren tid fremhevet, at det må planlegges med at ting tar lengre tid. Videre fokuseres det på at personellet og materiellet må være tilpasset, trent og organisert riktig med tanke på hvordan striden føres. Dokumentet bidrar med en betraktning om at vinterstriden utføres i størst grad av relativt små avdelinger som har lengre stridsutholdenhet. Spesifikke betraktninger for utførelse og planlegging av offensive, defensive og stabilitetsoperasjoner blir beskrevet i tre avsnitt. Utfordringer men også særskilte muligheter som er mer fremtredende om vinteren og i kulde blir omtalt, eksempelvis å benytte dårlig vær for fremføring av styrker og den ekstraordinære effekten man kan oppnå med å avskjære eller hindre fienden etterforsyninger. I avsnittet om stabilitetsoperasjoner fremheves de sivile sine utvidede behov og økte sårbarhet som følge av kulde og vær.

Betraktninger om teorigrunnlaget fra intervjuene

Innledningsvis i intervjuene ble intervjuobjektene spurt om deres kjennskap til egen teori innen vintertjeneste og om de eventuelt hadde kjennskap til de andre enhetenes teori innen samme fagfelt.

De svenske intervjuobjektene hadde meget god kjennskap til og kunnskap om egne produkter. Det er ikke så merkelig for de hadde på et eller annet tidspunkt vært med i utviklingen av det det svenske teorigrunnlaget.

De Norske hadde også god kjennskap til det norske teorigrunnlaget innen vintertjeneste. De visste godt hva publikasjonene het og kunne i stor grad henviser til anvendelse av publikasjonene.

Det fremkom av intervjuene at de amerikanske hadde liten eller ingen kjennskap til egen teori innen fagfeltet. De visste ikke hva den bestod av eller hva den het.

Felles for alle var at kjennskapen til NATO teori om vintertjeneste var begrenset. Det var bare sjefen for vinterskolen som kunne si noe om hva dette var og hva det bestod av. De øvrige intervjuobjektene antok paradoksalt nok at NATOs teorigrunnlag innen fagfeltet var omfattende.

Felles for de fleste var kjennskap til de øvrige enhetenes teori innen vintertjeneste noe begrenset. De svenske intervjuobjektene hadde relativt god kjennskap til den norske teorien, dette var først og fremst som følge av deltagelse på alliert vinterkurs ved FVS.

4 Sammenligning av teori og analyse

4.1. Hva er forskjellene mellom norsk og svensk, Norges nærmeste allierte og NATOs teori innen vintertjeneste?

Størrelse og form på teoriproduktene er antagelig det som er lettest å sammenligne, og det sier også noe om hvor mye innsats som er lagt i dem. Av de fire enhetene; norsk, svensk, USMC og NATO teori, er det fire forskjellige måter og tilnærminger i de fysiske produktene. Den norske teorien er beskrevet i ni individuelle hefter/bøker i en samlet serie. Svensk teori innen vintertjeneste er beskrevet i en bok, «Vintersoldat». USMC har på sin side to bøker, hvor den ene; «Cold Region Operations» er på et mer elevert nivå og nærmere det vi kan kalle doktrine, men de har også «Mountain Leader's Guide to Winter Operations», som fremstår i større grad som en håndbok. NATO har en konseptbeskrivelse med generelle betraktninger om vintertjeneste i et kapittel i «ATP-3.2.1 Land Tactics». Det er forskjell i størrelse, dog mellom norsk, svensk og USMC er størrelsesforskjellen å anse som relativt liten. Selv om UD 6-81 – Veiledning i vintertjeneste er på 500 sider, uten vedlegg og med det desidert størst i antall sider, så kan det også forklares med at det er 9 hefter som alle har innholdsfortegnelse og så videre, og at de er i A5 format. Den svenske publikasjonen Vintersoldat består av 216 sider. USMC sine to publikasjoner er på totalt 202 sider i A4 format. Det som skiller seg mest ut her er NATO. Kapittelet i ATP-3.2.1 Land Tactics er på 3 sider i A4 format. Hadde UD 6-81E som er å finne på COE-CWO sin hjemmeside vært NATO ratifisert ville det totale volumet vært tilnærmet likt det norske. Med andre ord er det stor forskjell på hva som finnes av teori innen vintertjeneste når ytterpunktene betraktes, spesielt når det kommer til volum.

Det er påtagelig lite volum og innhold om vintertjeneste i NATOs publikasjoner til tross for at COE CWO har eksistert siden 2007 og at NATO har vært involvert i operasjoner i områder som til tider har vært preget av vinter og kulde. De få sidene som finnes i ATP-3.2.1 Land Tactics beskriver svært generelt noen hensyn og tilpasninger som bør gjøres under

vinterforhold og kaldt vær. Det kan være naturlig å forklare dette ved at NATO for eksempel ikke selv eier militært materiell, det er det medlemslandene som holder selv. Likevel er det en rekke kompetansesenter i NATO som vil være i stand til å komme med langt mer detaljerte betraktninger om bruk av forskjellige materiellkategorier om vinteren og i kaldt vær. Et eksempel på dette er COE Military Engineering (milengcoe.org, 2019) som vil kunne bidra mye med teori og beskrivelse av feltarbeider og bruk av ingeniørressurser generelt. Det samme kan sies om for eksempel COE Military Medicine (coemed.org, 2019) som det er rimelig å anta vil kunne ha meninger om kuldeskader og hypotermi, på vegne av alliansen. Mest opplagt er det likevel at NATO Centre of Excellence Cold weather Operations skulle kunne bidra mye i utvikling av NATOs teori innen sitt fagfelt, og bidra til å sammenfatte innspill fra de øvrige COE for å danne et fullverdig teorigrunnlag for NATO innen vintertjeneste. Dette har ikke skjedd. Det kan muligens forklares med at COE CWO lenge var organisert som et nettverk med til tider kun en ansatt som hadde tjenestested på Forsvarets fellesoperative hovedkvarter (FOH). De øvrige ressursene skulle hentes inn etter et dugnadsprinsipp når noe skulle produseres. Det var først i 2016 COE CWO ble sammenslått med Vinterskolen på Terningmoen. Vinterskolen er opptatt store deler av året med kursvirksomhet og nasjonale forpliktelser som for eksempel skredgrupper ved større øvelser. Dette kan forklare hvorfor det har kommet så få innspill fra COE CWO til NATO om vintertjeneste. Uansett er det grunnlag for å påstå at utvikling av vintertjeneste for NATO hovedsakelig ligger på norske COE CWO sitt bord.

Det er forskjeller blant alle publikasjonene på når det kommer til å definere «kaldt» og «vinter». I «Vintersoldat» står det; «*Vinter definieras av en dygnsmiddeltemperatur under noll grader*» (Försvarsmakten, 2016, s.15). «Cold region operations» har for eksempel en beskrivelse av karakteristikk av kulde beskrevet oppdelt i forskjellige segment; «*Wet cold: +39 °F to +20 °F (4 °C to -6 °C). Dry cold: +19 °F to -4 °F (-7 °C to -20 °C). Intense cold: -5 °F to -25 °F (-20 °C to -32 °C) Extreme cold: -25 °F to -40 °F (-32 °C to -40 °C). (Army only) hazardous cold: -40 °F (-40 °C) and below*» (USMC, 2016, ss.15-16). NATO definerer vinter rimelig likt som den svenske teorien, “*Winter conditions are from freezing temperature and below*” (NATO, 2018, s. 291). I den norske «Veiledning i vintertjeneste» finnes det ingen definisjoner av kulde eller vinter, men det beskrives betraktninger om topografi, geografi og klima som over relativt kort avstand og tid kan endres betydelig med tanke på hva personell blir utsatt for av vær.

NATO, USMC og svenske produkter er relativt like innholdsmessig siden hovedfokuset i deres publikasjoner er strid. Det norske skiller seg ut fra de tre andre med noe annet innhold, og annen vektning av innhold. De største forskjellene der norsk teori skiller seg fra de tre andre er først og fremst i det stridsmessige perspektivet. Norsk teori innen vintertjeneste beskriver i liten grad taktiske eller stridstekniske betraktninger sammenlignet med NATO, USMC og svensk teori. NATOs publikasjon er langt mindre i volum, men til gjengjeld benyttes store deler av dette teorigrunnlaget til stridsmessige og taktiske betraktninger. Svensk teori beskriver en rekke stridsmessige og taktiske teknikker, hensyn og tilpasninger i hele kapitler av Vintersoldat. Som for eksempel kapitlene Skydd, Strid, Patruller, Fältarbeten og store deler av Förlegging och gruppering. Dette er kapitler som nesten utelukkende beskriver aktivitet som er unik for militære avdelinger i stridssituasjoner. Eksempler på dette er å benytte militære ingeniørressurser for å bygge beskyttelse mot fiendtlig ild, og særskilte hensyn som må tas når minefelt og andre hindre skal etableres. De illustreres og gis flere perspektiv, fra plan og ledelsesperspektivet innen denne type aktivitet, helt ned til «tips og triks» for den enkelte soldat. Kapitlet strid er i sin helhet viet stridsteknikk vinterstid, nivået er enkeltsoldat og mindre grupper, opp til tropp. Det er svært detaljerte illustrasjoner og betraktninger, som for eksempel at hansken eller votten ikke skal være festet i snor til soldaten hvis det skal kastes håndgranat. USMC gjør dette på forskjellig nivå i sine to adskilte publikasjoner, men felles for begge er at de har et stridsmessig fokus. Cold Region Operations beskriver relativt tidlig offensive og defensive operasjoner på nivå som vil passe for minst kompanistridsgrupper eller større. Den samme boken avslutter med «applying combat power in Cold Regions» som er et perspektiv på lederskap innen militære operasjoner i vinter og kaldt vær, manøver som del av militære operasjoner, etterretning og spesielle hensyn, tilpasninger og teknikker i kulde og vinter. Det fortsetter med fires og et tilhørende vinterperspektiv på bruk av tung ild. Logistikk og ivaretagelse av kampkraft med hovedfokus på stridsmidler som våpen og ammunisjon. Og det avsluttes med kommando og kontroll og beskyttelse av egne styrker i strid. Med andre ord veldig likt «feltfunksjoner» kjent fra Forsvarets doktrine for landoperasjoner (Forsvarsstaben, 2004) som har blitt benyttet som begrep i Norge, og svært likt «combat functions⁶» beskrevet i NATO AJP-3.2(A) 2016. Dette

⁶ Command, Information activities, Intelligence, Manoeuvre, Fires, Protection, Sustainment. The combat functions as a conceptual tool can be used at every level. They will contribute to the land component commander's planning considerations for major operations, but can also be applied as a useful check list at platoon level before a patrol. NATO, 2016, AJP-3.2(A) ss.55-64).

er betraktninger om strid i kulde og vinter som passer på taktisk til operasjonelt nivå, men som også er anvendelig for avdelinger på lavere nivå, først og fremst befall. Mountain Leader's Guide to Winter Operations har en rekke betraktninger og beskrivelser av stridsteknikk for enkeltmann og mindre avdelinger, som for eksempel hele kapittel to; Winter Tracking og hele kapittel 10; Skiborne Firing Positions. Ved siden av dette er det jevnt over betraktninger og eksempler på stridsteknisk perspektiv i så godt som alle kapitler, som for eksempel kapittel 5; Ski Techniques, som i all hovedsak er et kapittel som beskriver forskjellige ski teknikker, alt fra plogging til Telemark-sving, «*Combat skiing is a combat multiplier; if done correctly, skiing gives Marines an edge in combat*» (USMC, 2018, s.40). Fokuset på ren militær teknikk, taktikk og prosedyrer er med andre ord gjennomsyrende. ATP-3-2-1 Land Tactics, Operations Under Winter Conditions; bidrar i all hovedsak med perspektiv for de som skal planlegge og lede operasjoner i vinter og kaldt vær. Det er bare listet opp noen generelle betraktninger som påvirker individnivået, den enkelte soldat. Hovedfokuset er på taktisk virksomhet hovedsakelig for avdelinger større enn kompani i for eksempel offensive og defensive operasjonsformer. Med andre ord, det er et perspektiv i denne teorien som rettes i hovedsak mot det stridsmessige og isolert militær virksomhet i vinter og kaldt vær.

Den norske UD 6-81 serien har ingen bøker, hefter eller kapitler som helt og holdent er viet operasjoner eller virksomhet som utelukkende kan defineres som stridsmessig eller taktisk. Det nærmeste denne serien kommer eksklusiv militær stridsteknikk, taktikk eller operasjoner er noen avsnitt i noen få kapitler. Eksempler på dette er UD 6-81-1, Veiledning i vintertjeneste, vinterforhold, lederskap og utdanning, kapittel 5. punkt 5.4.2: Klar til strid (Hæren, 2013a, ss.20-21), et annet eksempel er å finne i UD 6-81-6, Veiledning i vintertjeneste, bivuakk, kapittel 6, punkt 6.2: Sporplan (Hæren, 2009a, ss.18-19) samt flere punkter i UD 6-81-7, Veiledning i vintertjeneste, Bruk og vedlikehold av materiell, som nødvendigvis beskriver, illustrerer og omtaler militært materiell. Det er få illustrasjoner og eksempler på stridsteknikk og svært få «oppskrifter» for militær suksess. Til gjengjeld er det flere hefter og kapitler som har overføringsverdi til militære operasjoner og virksomhet, de tydeligste eksemplene på dette er antagelig å finne i UD 6-81-1, Veiledning i vintertjeneste, vinterforhold, lederskap og utdanning (Hæren, 2013a). Dette heftet har mange betraktninger om lederskap på alle nivåer og hvilke hensyn som må tas av en leder og hvilke tilpasninger som må gjøres av en leder som er spesielt for tjeneste om vinteren og i kaldt vær.

Det norske teori har mye av sammenlignet med de andre enhetene er betraktninger, beskrivelse og illustrasjoner om ferdsel, snøkjennskap og snøskred. Av ni bøker og hefter i serien veiledning i vintertjeneste, UD 6-81 serien, er hele tre bøker og flere kapitler og avsnitt i de øvrige seks bøkene direkte rettet mot ferdsel, snøkjennskap og snøskred. 261 sider og flere vedlegg, med andre ord over halvparten av norsk teori innen vintertjeneste dreier seg om dette. Det er en egen bok for trygg marsjvei og navigasjon, UD 6-81-5, denne boken har i sin innholdsbeskrivelse uttalt at den må ses i sammenheng med UD 6-81-8 og UD 6-81-9, henholdsvis «Snøkjennskap» og «Redning ved snøskredulykker». Perspektivet i disse tre bøkene er rettet mot flere kategorier; alminnelig bruker - den vanlige soldat, Instruktører og ledere på alle nivå som skal planlegge og lede operasjoner i vinter og kulde. Disse publikasjonene er i liten grad orientert mot fienden eller en typisk militær kontekst, de er orientert mot forebygging av ulykker og uhell, men også mot innsats når ulykken har rammet. Det kan være naturlig å forklare denne overvekten av teori med skredulykkene Forsvaret har vært utsatt for; Vassdalen 1986, hvor 16 soldater mistet livet, i Setesdalen i 1992 mistet en kadett livet og i 1994 mistet en soldat livet etter å ha bli tatt i snøskred på Kvamskogen (Hæren, 2010, s.32). Det er ikke bare snøskred og snøkjennskap som er temaet i disse bøkene, for eksempel navigasjonsteknikker, vurdering av is og kryssing av islagte vann og vassdrag, samt andre terrengfeller er også nevnt, men snøskred er dominerende.

USMC sin teori innen vintertjeneste er ikke uten betraktninger av snøkjennskap, ferdsel, snøskred og redning etter snøskredulykker. «Operations in Avalanche-Prone Terrain» er det første kapittelet i «Mountain Leader's Guide to Winter Operations» (USMC, 2018, ss.10-18) og det inneholder beskrivelse og illustrasjon av teknikker for å bedømme snødekket, bratthetsgrader, vurderinger rundt skredterreng som forebyggende tiltak, samt prosedyrer og teknikker med tanke på redningsarbeid. Likevel er navigasjon og trygge veivalg som kanskje er det viktigste for å unngå å bli tatt i snøskred lite omtalt. Det er to vedlegg som følger MCRP 12-10A.2 2018 som handler om snødekkeanalyse og snøskredobservasjoner, «*Avalanche Decision Making Checklist*» og «*Avalanche Data Observation Checklist*» (USMC 2016, ss. 80-83). I tillegg til det første kapittelet og de to vedleggene er snøskred nevnt som risikofaktor flere steder, for eksempel ved «*Snow shelters*» (USMC 2016, s.74) men da i setningsformat eller i lister hvor risikofaktorer blir ramset opp. Betraktninger rundt is er gjort ved to anledninger, henholdsvis kapittel 3 og 7 hvor det førstnevnte ser på rekognosering av is forhold og kapittel 7 ser på bruk av is som mobilitetsfremmende eller

med et fiendefokus hvor is kan undermineres eller sprenges. I Cold Regions Operations er snøskred nevnt to steder, men da som taktisk virkemiddel for å hindre fienden mobilitet ved å utløse snøskred som hinder (USMC 2016, s.37) det andre tilfellet er under beskrivelse av forsiktighetsregler ved «skijoring» eller snørekjøring som vi sier på norsk (USMC 2016, s.67). Snødekket, snøkjennskap eller trygg marsjvei med tanke på snøskred er ikke nevnt. Veivalg er i dette dokumentet i kontekst av taktisk fremrykning.

ATP-3-2-1 LAND TACTICS, Operations Under Winter Conditions omtaler snøskred ved to tilfeller; Som hinder både for egen men også for fiendens mobilitet, den andre gangen nevnes snøskred som risiko ved operasjoner i fjellet. Snøskred er med andre ord omtalt i en relativt forskjellig kontekst sammenlignet med den norske teorien. NATOs kontekstuelle beskrivelse av snøskred er primært som verktøy eller trussel mot operasjoner. Trygg ferdsel, navigasjon, snøskredulykker er ikke omtalt i det hele tatt i kontekst av vintertjeneste. Som en digresjon som belyser at temaet ikke er utelukket fra dokumentet kan det nevnes at viktigheten av god navigasjon og orienteringsevne er beskrevet som essensielt i jungel og ørken-forhold.

I «Vintersoldat» er ikke snøskred nevnt med et ord. Orientering, forflytningsmetoder og valg av marsjvei er til gjengjeld gitt et eget kapittel, kapittel 5 «*Marsch*». Det er andre faktorer enn snøskred som blir omtalt, herunder terrengfeller, krevende terreng, åpne vassdrag og myrer. Planlegging og sporvalg blir først og fremst omtalt i en taktisk ramme, hvor gunstige veivalg og god orientering blir mest viktig med tanke på å unngå å bli oppdaget av fienden eller at sporene blir lett funnet av fienden. Kapittel 8 som handler om feltarbeider dekker kryssing av islagte vann og vassdrag. Dette er i kontekst av taktisk ramme men også med tanke på sikkerhet.

Kontroll, omsorg og rutiner er begreper som er vektlagt i norsk og svensk teori. UD 6-81 hefte 1, «vinterforhold, lederskap og utdanning» er i stor grad viet disse begrepene og de blir illustrert og eksemplifisert. «Lederskap under vinterforhold» beskriver lederegenskaper som fremheves og beskrives spesielt i kontekst av vinter og kaldt vær, herunder «Evne til å vise omsorg» (Hæren, 2013a, ss.11-26). «Kontrollfunksjoner er avdelingens erfaringer og rutiner satt i system». (Hæren, 2013a, s.15). Norsk teori vektlegger disse begrepene tungt, det samme gjør svensk teori; «De viktigaste delarna i ditt ledarskap är: – Att vara ett föredöme – Omsorg om truppen – Beslutsfattning» (Försvarsmakten, 2016, s.15). Omsorg er med andre ord også en egenskap som fremheves når det kommer til lederskap i kulde og vinter i svensk teori. I

likhet med norsk teori er også rutiner og kontroll vektet tungt i svensk teori; «Ledarskapet kræver framförhållning i planering och åtgärder samt underlättas av rutiner och kontroller». (Försvarsmakten, 2016, s.15). USMC beskriver i sin teori at godt lederskap innen vintertjenesten spesielt må til, uten å beskrive hva det innebærer; «*Without proper training, leadership, and discipline, few Soldiers or Marines will be able to meet the rigid standards and the difficult service required of operations in cold region environment*» (USMC, 2016, s.87). Kontroll, rutiner og sammensetningen av disse begrepene blir i mindre grad belyst. Når begrepet kontroll blir omtalt i USMC teori er det gjerne å opprettholde kontroll under skikjøring, eller som del av taktisk funksjon, å ha kontroll over styrker på stridsfeltet. Omsorg blir ikke nevnt i USMC sin teori innen vintertjeneste med unntak av «care» som del av førstehjelp. Kontroll og rutiner som del av ivaretagelse av personellet beskrives ikke i USMC sin teori. I likhet med USMC beskrives eller nevnes ikke omsorg, rutiner eller kontroll i NATOs publikasjon som omhandler vintertjeneste.

Betraktninger om forskjellene mellom enhetenes teori fra intervjuene

Siden kjennskap til egen teori var varierende og kjennskap til andre enheters teori var begrenset blant intervjuobjektene så ble det flere antagelser når de ble spurt om dette.

Sjefen for vinterskolen var kjent med forskjellene på et overordnet nivå, og han var kjent med at de andres teori innen vintertjeneste var mer stridsmessig fokusert.

De svenske intervjuobjektene hadde en opplevelse av at norsk og svensk teori var ganske forskjellig, også i dette tilfellet var de kjent med at svensk teori var mer stridsmessig orientert enn den norske.

De amerikanske intervjuobjektene antok at norsk, svensk og NATOs teori og utforming var mye det samme som USMC.

4.2. Hvor godt samstemt er norsk, de nærmeste alliertes, svensk og NATOs teori innen vintertjeneste?

Det er viktig å huske at det er teori og ikke utført praksis som analyseres, med premisset at teorien henger sammen med praksis, og omvendt. Ulikhet er ikke nødvendigvis diskvalifiserende for effektiv samhandling. Det er for eksempel ikke diskvalifiserende for effektiv samhandling at de forskjellige publikasjonene inneholder betraktninger rundt nasjonalt, unikt, materiell. Hvis teoriene derimot beskriver fundamentalt forskjellige måter å opptre på eller teknikker som er uforenelige med hverandre vil det være grunnlag for å påstå at teorien ikke er samstemt, og et hinder for effektiv samhandling.

Det er påvist forskjeller i hvordan de forskjellige enhetene definerer kulde og vinter. Hvis det er slik at noen enheter benytter teorien bokstavelig, og mener at vintertjeneste er noe som inntreffer ved et angitt tall på gradestokken, og andre enheter har et annet utgangspunkt så kan dette være problematisk. Avdelinger som bruker gradestokken og eksisterende temperatur som planverktøy kan for eksempel bli overrasket av værromslag i større grad enn de avdelingene som benytter mer romslige vurderinger. Dette gjelder spesielt i de tilfeller hvor det er mye forflytning over forskjellig topografi og terreng. Som for eksempel fra kyst til fjell. Ulikheter i hvordan for eksempel kulde og vinter defineres og forskjellige meninger og teori om når vintertjeneste «inntreffer» og hva det innebærer kan by på utfordringer når enheter skal samarbeide. Slik de forskjellige enhetenes teori fremstår nå er det grunnlag for å kunne si at dette ikke er sømløst. Det er utfordringer for interoperabiliteten til de forskjellige enhetenes teori.

Det er en rekke likheter og fellestrekk mellom norsk teori innen vintertjeneste og de andre enhetene sine teorigrunnlag. Svensk, USMC og norsk teori beskriver for eksempel medisinske tilstander som frost og kuldeskader og hypotermi, samt forebygging og behandling av disse. Dette er alvorlige tilstander og viktige håndgrep som alle enhetene vier mye oppmerksomhet. Til tross for et beskjedent volum er de medisinske og fysiologiske utfordringene forbundet med kulde nevnt også i NATOs teori. Alle enhetene beskriver og illustrerer forskjellige telt og bivuaaktyper, og forhold knyttet til å bo ute om vinteren og i kulde, også med improviserte bivuakker. Vedlikehold og bruk av forskjellige typer materiell, spesielle hensyn som må tas om vinteren og i kulde er også noe som både USMC, svensk og norsk teori beskriver. NATO

teori nevner også dette, dog med langt færre ord og uten illustrasjoner. Samtlige publikasjoner innen vintertjeneste beskriver på forskjellige vis perspektiv rundt ledelse og lederskapsmessige utfordringer forbundet med operasjoner om vinteren og i kaldt vær. Som i UD 6-81-2 blir også bekledning nøye illustrert og beskrevet i svensk og spesielt USMC teori, NATO beskriver et behov for tilpasset bekledning i generelle termer, men dette illustrerer at det er fellestrekk ved alle enhetenes teorigrunnlag. Alle disse likhetstrekkene og eksemplene på like betraktninger kan tyde på at de forskjellige enhetene innen en rekke områder er samstemt. I praksis vil det bety at enhetene forstår hverandre relativt godt og har identifisert mange av de samme utfordringer og muligheter forbundet med vintertjeneste.

Det at enhetene har teori som beskriver materiell av samme kategorier betyr naturligvis ikke at teorien med det er direkte overførbart. Nasjonene har forskjellige materielltyper som har forskjellige spesifikasjoner og virkemåter selv om det er materiell av samme kategori. For at teorien skal sies å være samstemt innen materiellkategorier behøves både generelle og i noen tilfeller detaljerte betraktninger. Her er det flere eksempler på at detaljer får mye å si, et godt eksempel er stridsvogner. Stridsvogner er hovedvåpenet i mange landstridskrefter, stridsvognene utgjør knyttneven i Brigade Nord for Norge sin del og de er USMC sitt tyngste landgående stridskjøretøy. Norske stridsvogner kan utrustes med snøsko, en anordning som gir stridsvognen mye bedre feste på spesielt is og bedre fremkommelighet om vinteren. USMC har ikke snøsko, de prøver å bøte på denne mangelen ved å gjøre andre tilpasninger på beltet. Mangelen på snøsko, den operative konsekvens det kan ha og hva det betyr for slitasje og vedlikehold er omtalt i USMC sin teori. At teorien gir en forståelse for at materiellet får et større vedlikeholdsbehov og at tilpasninger, som for eksempel med beltet på en stridsvogn, har betydning for hvor godt enhetene forstår hverandre. Alle enhetene har generelle betraktninger om materiell, detaljgraden er varierende, NATO har ikke spesifikt materiell i sin teori, det betyr at publikasjonen blir svært generell. De andre enhetenes teori har til en viss grad generelle betraktninger rundt materiell, men for norsk og svensk teori er dette begrenset til lettere materiell. USMC har relativt stor bredde i sine betraktninger om materiell, alt fra Stridsvogn og helikopter til ski. Det er derfor rimelig å påstå at enhetenes samstemthet når det kommer til betraktninger om materiell, bruk og vedlikehold og eventuell tilpasning av dette ikke er helt tilstede i dagens publikasjoner. Dog er en del generelle prinsipper og fellesnevnerne beskrevet i alle enhetenes teori innen vintertjeneste.

Ingen av publikasjonene stiller krav til strukturer eller organisasjonsformer. De beskriver ingen minimumsstørrelser eller maksimumsstørrelser som teorien skal virke innenfor. Alle har relativt generelle betraktninger når det kommer til størrelse, sammensetning og bransje teorien skal gjelde for. USMC sin teori er mest omfattende og tar med betraktninger om for eksempel forskjellige helikoptertyper og luftvernssystemer. Likevel har alle publikasjonene til felles det at de er gyldige, fra enkeltmann til brigade. Og de stiller ingen krav om hvordan avdelinger er satt sammen eller hva de skal eller må inneholde. Med det som fellesnevner kan det påstås at de forskjellige teoriene er godt samstemt. Innen en del områder bør det likevel påpekes at det i hovedsak bare er USMC som løfter betraktninger om vinter og kaldt vær for fellesoperasjoner i sin teori. Det er bare i USMC sin teori det finnes betraktninger om for eksempel luftstridskrefter og landstridskrefter i samarbeid, og betraktninger rundt muligheter og utfordringer fellesoperasjoner får i vinter og kaldt vær. Et eksempel er særskilte utfordringer forbundet med å lande helikopter på snødekt mark og i dårlig vær, med «white out»⁷. At det ikke er betraktninger om fellesoperasjoner i den norske eller svenske teorien betyr at potensialet for effektiv samhandel begrenses.

Taktiske prinsipper som for eksempel overraskelse, kraftsamling, og enkelhet blir ikke endret som følge av tilpasninger, teknikker og hensyn som tas som følge av vinter og kaldt vær. «Vid strid vintertid ska strävan vara att använda samma stridsteknik som under barmark» (Försvarsmakten 2016, s.123). Ingen av teoriene som er analysert i denne oppgaven indikerer en signifikant endring eller bortfall av gyldigheten til taktiske prinsipper. Teorien til enhetene peker på forskjellig vis snarere hvordan disse almenngyldige prinsippene kan oppnås til tross for at det er vinter og kaldt. De peker på at de i noen tilfeller er mer krevende å oppnå en del gunstige forutsetninger for seier, men i andre tilfeller indikerer teorien at vinteren og kulden gir en del fortrinn, som for eksempel kryssing av islagte vann og vassdrag. Siden teorien blant samtlige enheter er tydelig på at militære prinsipper for operasjoner fremdeles er gjeldende i vinter og kaldt vær representerer dette i seg selv interoperabilitet. Hadde det vært slik at noen hadde diskvalifisert en rekke militær aktivitet som følge av vinter og kaldt vær, hadde situasjonen blitt en helt annen.

Norsk teori er sammenlignet med de andre i denne oppgaven tynn når det kommer til taktikk og stridsteknikk. USMC representerer det motsatte med et stort fokus på dette, på flere nivå.

⁷ Whiteout er en fare for luftfartøyer som opererer nær bakken, der pilotene er avhengige av visuelle referanser for å kunne kontrollere fartøyets orientering i luften og å unngå sammenstøt med terrenget. (Store Norske Leksikon (2018)).

Svensk teori kan sies å være middelveien. UD 6-81 serien kan ikke sies å være interoperabel med de andre enhetene. Den mangler det stridsmessige perspektivet sammenlignet med de andre publikasjonene. Svensk, NATO's og USMC sin teori innen vintertjeneste er primært innrettet mot vinterstrid. Altså enestående militær virksomhet som; offensive operasjoner, defensive operasjoner, mobilitetsfremmende og hemmende tiltak, etterretning osv. Selv om NATOs teorigrunnlag er tynt er det kun fokusert på virksomhet som er eksklusiv for militære. Det norske teorigrunnlaget er i all hovedsak innrettet mot overlevelse og sikkerhet, det stridsmessige perspektivet er nærmest fraværende. «Før man kan fokusere på å sloss må man lære å overleve under vinterforhold. Vi har sett at det er en stor nok utfordring for mange» (Bakke K A., oberstløytnant, samtale, Elverum, 10.04.19). Med andre ord så står ikke norsk teori innen vintertjeneste av seg selv, den er avhengig av andre publikasjoner innen stridsteknikk og taktikk som deretter må tilpasses vinter og kulde i praksis. Det betyr at den norske teorien innen vintertjeneste er lite samstemt med de andre sammenlignede enhetene. Det som er beskrevet av vintertjeneste i NATO ATP-3.2.1 er så lite at det ikke står på egne ben. Publikasjonen er avhengig av tilleggsteori for å gi et tilfredsstillende bilde av det kapittelet er ment å dekke. Det er et stridsmessig og taktisk perspektiv og det er flere betraktninger rundt en rekke momenter innen vintertjeneste som gjør at publikasjonen dekker mye til tross for lite volum. Men det er naturlig nok, med så få sider som publikasjonen består av, ikke mulighet å være et fullstendig teorigrunnlag for alle allierte når det kommer til vintertjeneste. Likevel er det som står ment å være betraktninger av et operasjonsmiljø, og det er ingen steder det påstås at dette er et fullverdig teorigrunnlag. Som et bidrag til planlegging og gjennomføring av operasjoner i en taktisk publikasjon virker det derfor interoperabelt. Men det kan ikke betraktes som teorigrunnlag innen vintertjeneste.

Betraktninger fra intervjuene om samstemthet (interoperabilitet) i enhetenes teori

Dette spørsmålet var det som de færreste kunne mene mye om, gitt sviktende grunnlag eller kjennskap til andre enheters teori. Intervjuobjektene gikk i stor grad over på hva som ble utført praksis som følge av de forskjellige enheters teori. Og det ble på bakgrunn av praksis ikke uttalt noen konflikter eller utfordringer med tanke på samstemthet. «We make things work» (Sersjant, USMC, intervjuobjekt nr.1, 21.03.2019).

Det var først og fremst de svenske intervjuobjektene som påpekte utfordringer med tanke på forskjeller i teori. Forskjellene som ble trukket frem av de svenske var hva teorien gjør med praksis. «På det norske kurset gjør man ju inte mycket annat enn at forlytta seg och setta up tält» (Kaptein, Försvarsmakten, intervjuobjekt nr.4, 10.04.2019). Den svenske offiseren så at den norske teorien ikke var spesielt stridsmessig innrettet, og at det gjenspeilet seg i de norske kursene. FMVE på sin side gjennomfører et kurs som heter «Vinterstrid» og det er i hovedsak fokusert på strid i vinter og kaldt vær, i mindre grad på sikkerhet, forflytning og overlevelse.

4.3. Trenger våre nærmeste allierte og Norge av felles retningslinjer innen vintertjeneste?

Det er ingen fullverdige felles retningslinjer innen vintertjeneste, det nærmeste er det som finnes i ATP-3.2.1 Land Tactics. Dette er et par sider med generelle betraktninger om hvordan vinter og kaldt vær påvirker operasjoner, først og fremst for det taktiske nivå. Hvis UD 6-81E hadde vært et NATO produkt ratifisert av NSO ville dette bidratt til et større teoretisk grunnlag innen vintertjeneste for NATO. Men versjonen som er oversatt til engelsk er direkte oversatt og ikke tilpasset andre nasjoner. Dette er en publikasjon som beskriver norsk klima, geografi og topografi og ikke minst beskriver den engelske versjonen norsk materiell spesifikt, med andre ord irrelevant for andre enn de som benytter identisk materiell.

Norge, Sverige, USMC og en rekke andre NATO medlemmer har egen teori. Samtidig har de mulighet til å bruke hvilken teori som allerede eksisterer, basert på hva den enkelte nasjon definerer som mest passende til deres vær, klima, topografi og så videre. Dette blir tydelig ved for eksempel svenske og norske kurs innen vintertjeneste for allierte. En rekke nasjoner representeres ved disse kursene. Noen av disse er nasjoner som allerede har vinterforhold og egne treningssenter som har vintertjeneste som del av pensum, for eksempel USMC sitt senter ved Bridgeport i Nord-California. Andre nasjoner har mindre nasjonal interesse eller mulighet til å gjennomføre egen kurs og trening innen vintertjeneste, som for eksempel Portugal eller Luxemburg. Til og med Danmark, som lenge har hatt militær tilstedeværelse på Grønland benytter andre lands teori innen vintertjeneste; «Det meste af det som anvendes i DK, kommer fra Norsk Vinterskole eller tilsvarende i Sverige» (Søværnets Frømandskorps, Faglærer, Seniorsergent, e-post, 18.03.2019). Det er nå 29 medlemsland i NATO, hvis et flertall av

disse landene har egen teori eller velger teori etter eget forogtdbefinnende blir det vanskelig å drive planlegging av multinasjonale operasjoner. Etter sammenligning av tre nasjonale enheters teori, USMC, svensk og norsk, er det tydelig at det er en rekke ulikheter. Det er derfor et legitimt spørsmål å stille om hvordan disse forskjellene i teori vil gi seg utslag i planlegging og utførelse av operasjoner i vinter og kaldt vær. Hvordan kan NATO forstå vintertjeneste når det ikke finnes nevneverdig NATO teori om det, annet enn å prøve å forstå det medlemslandene gjør, eller å kjenne til de forskjellige medlemslandenes og partnernasjonenes teori? Siden det ikke finnes et godt svar på dette spørsmålet vil det være grunnlag for å påstå at alliansen trenger felles retningslinjer, også innen vintertjeneste.

Militære styrker i NATO og partnernasjoner gjennom PfP benytter seg av nasjonale teknikker, materiell, taktikk og operasjonsmønster. Felles retningslinjer må gjerne være relativt generelle for at medlemmene skal kunne forenes rundt dem. Vintertjeneste blir av flere beskrevet som detaljfokusert, hvor små detaljer får stor viktighet. «Förmågan att lösa uppgifter vintertid avgörs ofta av de små detaljerna» (Försvarsmakten 2016, s.15) Er det av den grunn en umulig oppgave å beskrive felles retningslinjer innenfor noe som av mange kan oppleves som svært snevert? Hvis retningslinjene blir for generelle er det en fare for at de blir irrelevante. Det vil være en utfordrende eksersis å utforme felles retningslinjer innen vintertjeneste, spesielt hvis eksisterende teorigrunnlag legges til grunn. De forskjellige enhetene beskriver for eksempel mye nasjonalt materiell og nasjonal taktikk og teknikk i kontekst av vinter og kaldt vær. De forskjellige enhetene vekter innhold til dels svært forskjellig, som for eksempel den Svenske publikasjonen, Vintersoldat, som ikke omtaler snøskred med et eneste ord og den norske UD 6-81 som bruker over 261 sider på det samme. Selv om disse store forskjellene viser at det potensielt blir vanskelig å forenes om felles retningslinjer gjør de det også tydelig at det er nødvendig.

Teorigrunnlagene som er analysert er av betydelig omfang, med unntak av det som finnes i ATP-3.2.1 Land Tactics. USMC har et relativt betydelig teoretisk grunnlag innen vintertjeneste og at de har et eget treningssenter som fokuserer på vintertjeneste indikerer at fagfeltet er viktig for USMC. I tillegg roterer USMC styrker til Norge der de gjennomfører trening og utdanning innen vintertjeneste både i Troms og Trøndelag. USMC skal samvirke med norske styrker i en situasjon hvor de kommer Norge til militær unnsetning. Det kan også hende at Norge får støtte fra andre nasjoner i en gitt situasjon, alle disse skal samvirke. Det

finnes en rekke publikasjoner som gir felles retningslinjer, relativt detaljert, innen flere fagfelt, men det finnes bare et minimum av felles retningslinjer innen vintertjeneste. Dette er en god grunn til at det også bør lages mer omfattende retningslinjer innen vintertjeneste for alliansen.

For Sverige har vintertjenesten vært viktig å ivareta til tross for at nasjonen har vintertjeneste som en gjentakende faktor hvert eneste år, og i så måte kommer naturlig, men slik har det ikke alltid vært.

«Våra erfarenheter från 1900-talet är främst från andra världskriget. Då visade sig konsekvenserna av att vinterutbildningen i praktiken varit nedlagd sedan 1925. Den första krigsvintern blev en svår upplevelse för de svenska beredskapsförbanden. Förbanden från södra Sverige saknade helt vinterutbildning och armékårchefen bedömde att det skulle behövas två månaders beredskapstjänstgöring för att göra dem stridsdugliga» (Försvarsmakten 2016, s.16).

Sitatet viser to ting, for det første er det å ikke være forberedt på å gjøre militære operasjoner i vinter og kaldt vær forbundet med til dels katastrofalt utfall. Det andre det sier er at forberedelsene tar tid, ikke bare i praksis, men også å utarbeide fungerende og tilpasset teori. Den sikkerhetspolitiske situasjonen i nordområdene er mer spent enn på lenge, men det er likevel ingen krise for NATO. Det er som kjent i fred man skal forberede seg på krig, og forberedelser tar tid. Det er derfor viktig at NATO benytter de erfaringene som er gjort i tidligere operasjoner og øvelser, som for eksempel «Trident Juncture 2018» til å lage eller forbedre felles retningslinjer, spesielt innen fagområder hvor det finnes lite eller ingen fra før. For utarbeidelse av teori og felles retningslinjer er en ting, en annen ting er hva denne teorien og disse retningslinjene innebærer for medlemslandene. Teorien kan beskrive «minimum requirements» som enkelte medlemsland ikke innehar, være seg materiell eller ferdigheter. Det betyr behov for anskaffelser og opplæring, som igjen tar tid.

Det teoretiske grunnlaget NATO har innen vintertjeneste i dag er mangelfullt. Det betyr at NATOs forståelse for operasjoner i vinter og kaldt vær er mangelfull. I beste fall klarer NATO å utnytte den enkelte stabsoffiser og leder sin kunnskap og erfaring innen fagfeltet hvis og når det blir gjeldende, men dette betyr at NATO blir avhengig av enkeltindivid på rett sted til rett tid. NATO skal lede store militære operasjoner, og en forutsetning for å gjøre dette godt er kunnskap om operasjonsområdet. Det betyr at NATO med en slik forståelse som nå

foreligger i deres teori nærmest er avhengig av heldige omstendigheter når de bemanner sine ledelsespunkter i deployeringer eller operasjoner som innebærer vinter eller kaldt vær. Dette er naturligvis ikke holdbart. De som kan gjøre noe med dette er først og fremst COE CWO ved å produsere og utvikle NATOs teorigrunnlag, eller som et minimum være pådriver og støtte dette arbeidet. «COE CWO må vise at de kan levere» (Langeland H W, kommandørkaptein, SACT, intervju, Oslo, 18.02.2019).

Det er ikke bare i Norge det er vinter og kaldt vær. Pågående og tidligere NATO operasjoner som ISAF⁸ og KFOR⁹ har og har hatt til felles det at det var vinter og kaldt vær en del av året, som for eksempel i Afghanistan.

«NATO's first ever ground war in Afghanistan is no exception. Both insurgents and coalition troops suffer from winter-related deficiencies such as inadequate experience, flawed operational concepts, and little winter-related material» (Eriksen J W. & Heier T., (2009), s.64).

Så lenge NATO ikke har eller utvikler et konsept for hvordan kulde og vinter bedre kan brukes til militær fordel, er det sannsynlig at NATO vil oppleve unødvendig store utfordringer når det kommer til operasjoner i kaldt vær og vinter. Slik det fremstår nå er det ikke mer enn et par sider i ATP-3.2.1 Land Tactics som har noen generelle betraktninger om vintertjeneste. Dette var også tilfelle i løpet av ISAF, og det viste seg å ikke være tilstrekkelig. Det vil, hvis NATO ikke utvikler dette fagfeltet, trolig gjenta seg ved neste anledning. Det er med andre ord god dekning også i nyere historie for at et beskrivende konsept eller felles retningslinjer er viktige for operasjoner. Dette vil trolig også gjelde for felles retningslinjer innen vintertjeneste.

I et foredrag til Allied Commanders Winter Warfare Course i regi av Forsvarets vinterskole, på Terningmoen torsdag 11. april 2019, sa sjef Brigade Nord, Lars S. Lervik; «*Winter service is a collective skill*». Det kan forstås på flere måter; En avdeling kan ikke ta med seg en guide eller ekspert og forvente at alt går bra. Det er ikke tilstrekkelig med en ekspert i gruppa, alle trenger kunnskap og ferdigheter innen fagfeltet. I en større kontekst holder det ikke at noen få medlemsland eller avdelinger er enestående innen vintertjeneste. I en større kontekst er det også nødvendig at alle har en forståelse for hva vinter og kulde har å si for avdelingene og

⁸ ISAF – International Security Assistance Force (Afghanistan).

⁹ KFOR – Kosovo Force.

operasjonene. Dette kan ytterligere forklares med at en kjede ikke er sterkere enn det svakeste ledd. Alle ledd trenger kunnskap og ferdigheter for og ikke svekke kjeden. I nasjoner som har, kollektivt, militær kultur og tradisjon for kulde og vinter, slik som for eksempel Norge eller Sverige blir kanskje behovet for teori innen vintertjeneste redusert. Allierte kan til en viss grad benytte seg av kurs og utdanning hos de som betraktes som eksperter innen fagfeltet. Problemet er at volumet som kan gis innen utdanning og trening av for eksempel Forsvarets vinterskole ikke på langt nær er stort nok til å dekke alliansens behov. I tillegg er det dyrt og vanskelig for en nasjon å sende styrker utenlands for kurs og utdanning og det er heller ikke sikkert at der er interesse for det. Slik sett fremstår felles teori innen vintertjeneste som et lavterskeltilbud som vil gi økt forståelse, økt interoperabilitet og være kostnadseffektivt. Den største innsigelsen for felles retningslinjer er antagelig at de kan komme i konflikt med eksisterende nasjonale retningslinjer. Jo mer detaljerte retningslinjene er desto større er sannsynligheten for konflikt mellom felles og nasjonale retningslinjer. *“We are our own force, nobody is ever going to change the way we work, or the way you work, we have our set standards”* (USMC, staff sergeant, Intervjuobjekt nr.2, 21.03.2019). Det betyr at felles retningslinjer innen vintertjeneste må være allmenngyldige og samstemte med eksisterende publikasjoner, som for eksempel det øvrige innhold I ATP-3.2.1 Land Tactics. «En felles vinterdoktrine, utviklet i felleskap for å sikre nasjonal og alliert forståelse av ambisjon, terminologi og oppdragsdefinisjoner, er noe jeg har sterk tro på» (Håkon Warø, oberst, intervju, Elverum, 05.04.2019). Et produkt som hjelper alliansen «...til å se de samme sammenhengene, å se det samme som fremtredende i den situasjonen de er i» (Høiback (2013), Heier og Kjølberg (red.) (2013), s.214) når det kommer til vintertjeneste må derfor en vinterdoktrine ta hensyn til nasjonal taktikk, teknikk og materielle forskjeller og ikke være i konflikt med disse faktorene. For vintertjeneste vil antagelig dette la seg gjøre uten de største utfordringene; Kaldt for en norsk soldat er kaldt for en amerikansk. Vind og snø kan gi de samme utfordringer og muligheter for amerikanske som norske operasjoner, i teorien om ikke annet.

Betraktninger fra intervjuene om behov for felles retningslinjer

Det var relativt stort sprik mellom intervjuobjektene fra USMC og resten om behovet for felles retningslinjer. De spurte fra USMC var i hovedsak skeptiske til felles retningslinjer. Bakgrunnen for skepsisen var todelt, de mente at ting fungerte godt med det eksisterende grunnlaget og for det andre at enhetene uansett var så forskjellige at flere felles retningslinjer ikke ville tjene til noe godt. Men denne skepsisen var forankret i en oppfatning om at de forskjellige enhetene hadde relativt lik teori. Når de ble spurt om det samme men med en forutsetning om forskjeller i teorigrunnlagenes størrelse og sammensetning blant de forskjellige enhetene svarte de at det da ville være på sin plass. De amerikanske intervjuobjektene med lavest grad hadde noen tanker om at det ville være gunstig med en større grad av likhet eller standardisering når det kom til materiell, og at det ville være gunstig for multinasjonalt samvirke. Eksempler som ble trukket frem var større likhet mellom kjøretøy slik at de hadde deler, verktøy og egenskaper som i større grad var overførbare, slik at enheter lettere kunne benytte seg av andre enheters materiell. De med høyere grad anså først og fremst en felles doktrine på et mer overordnet nivå som mest relevant hvis flere felles retningslinjer skulle produseres.

De norske og svenske intervjuobjektene var i stor grad positive til felles retningslinjer. Først og fremst for å sikre god samhandling gjennom felles forståelse og et forent begrepsapparat. Men også at retningslinjene i større grad ville sikre en ivaretagelse av det minimum som kreves av kunnskap og ferdigheter innen fagfeltet.

5 Konklusjon

5.1. Hva er forskjellen på norsk, svensk og alliert teorigrunnlag innen vintertjeneste?

Det er overraskende store forskjeller både i volum og innhold innen de undersøkte enhetenes teori innen vintertjeneste. Volummessig er forskjellen mellom de undersøkte enhetene på over femhundre sider, hvor det norske teorigrunnlaget er definitivt størst og NATOs eksisterende teorigrunnlag innen vintertjeneste det aller minste, med under 10 sider, totalt. Det er nærmest

et paradoks at Norge som har NATO COE CWO har et så stort volum på sin nasjonale teori innen vintertjeneste samtidig som svært lite av denne teorien har funnet veien inn i alliansen. Dette til tross for at andre nasjoner, som for eksempel Danmark, anvender de norske publikasjonene som grunnlag for sin vintertjeneste.

Av enhetene som er undersøkt er det størst likhet mellom USMC og svensk teori innen vintertjeneste, både i volum, men også i innhold. Deres teori innen vintertjeneste er omtrent like store og de har et hovedsakelig stridsmessig fokus. Det er naturligvis forskjeller mellom disse enhetene også, men langt mindre enn det for eksempel er mellom norsk og svensk. Det kunne vært nærliggende å tro at norsk og svensk teori innen vintertjeneste var relativt lik gitt nasjonenes relativt like forutsetninger med klima, topografi og demografi. Dette er ikke tilfelle, volum og innhold er temmelig forskjellig. Det hadde også vært nærliggende å tro at det skulle være større likhet mellom USMC og norsk teori. Både i volum og innhold, siden disse enhetene er allierte og har lenge hatt militært samarbeid, men dette er heller ikke tilfelle. Etter flere NATO engasjement i områder hvor det til tider er vinter og kaldt vær som for eksempel i Bosnia, Kosovo og fremdeles i Afghanistan er det merkelig at erfaringene som har blitt gjort og utfordringene som er identifisert i disse operasjonene ikke har fått større påvirkning på utviklingen av NATO teori innen vintertjeneste. Det er påvist at NATO har gått glipp av taktiske og operasjonelle fordeler som vinter og kaldt vær kan gi for militære operasjoner, i for eksempel artikkelen «*winter as the number one enemy*» (Eriksen J W. & Heier T., 2009, ss.64-71). Disse erfaringene og den noe skjerpede sikkerhetspolitiske situasjon som har regjert siden 2014 til tross, har det vært lite utvikling å spore innen NATOs teorigrunnlag innen vintertjeneste. Praksis har endret seg for NATO, det øves mer og større i alliansens kjerneområde og ikke minst kaldere strøk, som for eksempel øvelse «Trident Juncture 2018» og «Northern Wind 2019» i Sverige. Det er lenge siden alliansen har hatt så store øvelser som har vintertjeneste i fokus, likevel ligger det ikke mye allierte felles retningslinjer til grunn for denne aktiviteten.

Det er gjort overraskende funn når det kommer til innholdet i de undersøkte enhetenes teori innen vintertjeneste. Spesielt overraskende er det hvor lite stridsteknikk og taktikk som finnes i norsk teori sammenlignet med de andre enhetene. Norsk teori innen vintertjeneste er godt egnet som hjelpemiddel hvis militære avdelinger skal oppholde seg over tid utendørs i kulde og vinter, men ikke spesielt godt egnet hvis de skal gjøre det de antageligvis er der for å gjøre,

militære operasjoner i vinter og kaldt vær. Det er naturligvis mye fornuft i at avdelingene som utsettes for kulde og vinter først og fremst overlever kulda og ikke blir tatt i snøskred, men som hjelpemiddel for militære avdelinger som ikke har egen teori innen vintertjeneste blir den norske teorien tynn. Dette er både overraskende men også nedslående siden Norge med akkreditering gitt av NATO i egenskap av COE CWO skal være en autoritet i alliansen innen vintertjeneste. COE CWO er NATOs kompetansesenter innen vintertjeneste, men så langt, siden 2007, er en engelsk oversettelse av det norske teorigrunnlaget UD 6-81 – veiledning i vintertjeneste det eneste produktet COE CWO har å tilby alliansen.

5.2. Hvordan kan disse forskjellene påvirke NATOs forståelse og utvikling av teori innen vintertjeneste?

Det er så store forskjeller mellom de undersøkte enhetenes teori innen vintertjeneste at det fremstår som en naturlig forklaringsmodell til manglende samstemthet mellom allierte og partner-nasjoner. Det er en fordel for militære ledere og beslutningstagere at avdelingene har et felles grunnlag når situasjoner og planer skal beskrives. De fleste nasjoner har en eller annen form for betraktninger eller beskrivelser om hva de skal gjøre når det blir kaldt, noen mer enn andre. De undersøkte enhetene har med unntak av NATO relativt robust teori innen vintertjeneste, utfordringen for NATO som skal lede disse enhetene er at teorien spriker i volum og innhold. NATOs egen teori innen vintertjeneste er fremdeles så tynn at det ikke kan sies å gi et fullverdig grunnlag eller fungere som gode nok retningslinjer. Med det som eksisterer av teori innen vintertjeneste publisert av NATO kan det ikke sies at NATO har full forståelse for hva operasjoner i vinter og kaldt vær innebærer.

Alliert vinterkurs er fremdeles ikke et NATO akkreditert kurs. «COE CWO må vise at de kan levere. Det som er raskest å få på plass og antagelig viktigst er å få alliert vinterkurs akkreditert som et NATO kurs» (Langeland H W., kommandørkaptein, SACT, intervju, Oslo, 18.02.19). For at dette skal skje kan den enkleste løsningen være å presentere alliert vinterkurs for akkreditering for NATO. Det vil i praksis bety at kursets teorigrunnlag videreføres, dette er ikke annet enn den engelske oversettelsen av UD 6-81 serien. Denne oppgaven har påvist svakheter ved dette teorigrunnlaget. Selv om det er et skritt i riktig retning å få alliert vinterkurs NATO akkreditert vil det være fundert på et ufullstendig teorigrunnlag. Dette er et

argument for å produsere og videreutvikle et felles teorigrunnlag som i neste omgang kan være et mer solid og enhetlig grunnlag for fremtidige NATO akkrediterte allierte vinterkurs ved vinterskolen.

Det finnes mye ekspertise i alliansen og partner-nasjonene innen vintertjeneste. Det er en rekke skoler og senter i NATO og partner nasjonene som kan bidra med perspektiv og innspill når det kommer til å utvikle et bedre teorigrunnlag innen vintertjeneste for NATO. Uansett er det antagelig det øremerkede COE CWO som bør stå for innsamling av erfaringer og innspill fra de forskjellige kompetansesenter og avdelinger i NATO, samt blant medlemslandene for å danne grunnlag for en slik teori. Det er et poeng at COE CWO spiller på lag med medlemslandene og de andre COE og kompetansesenter når en teori innen vintertjeneste skal utvikles. Et bredt samarbeid med de andre nasjonene og kompetansesentrene i NATO vil styrke legitimiteten til sluttproduktet i forhold til om Norge og COE CWO produserer en teori uten innspill fra alliansen. Dette er antagelig gunstig for å få et bredere perspektiv på produktet annet enn det norske. Hvis ikke dette skjer risikerer NATO COE CWO nok en gang lage en norsk teori som deretter oversettes til engelsk. Et slikt oversatt produkt risikerer å være for spesifikt for norske forhold og vil dermed bli irrelevant for andre nasjoner og for NATO når teorien skal anvendes i praksis i annet terreng og klima enn Norge.

Under besvarelse av problemstillingen har oppgaven også avdekket at ikke alle kjenner sitt nasjonale teorigrunnlag innen vintertjeneste så godt som de kanskje burde. Og i enda mindre grad andre nasjoners eller alliert teorigrunnlag. I det ligger jo litt av skriftlige produkters utfordring når innholdet skal overføres til praksis. En publikasjon eller en teori kan være så omfattende og god den bare vil, men det hjelper lite hvis den ikke blir lest og forstått.

5.3. Forslag til videre forskning

Denne oppgaven har utelukkende fokusert på teori. Det vil være svært interessant å se nærmere på hvordan teorien omsettes til praksis. Det hjelper lite med bunnsolid teori hvis den ikke blir lest eller hvis den ikke kan bli omsatt til praksis. Ved allierte kurs ved Forsvarets vinterskole ses det årlig eksempler på elever som har god kjennskap til nasjonal teori som ikke evner å omsette den til praksis. Det er en rekke faktorer som spiller inn som kan forklare hvorfor dette skjer, som for eksempel med elever fra USMC; Disse kan ha sin trening fra

Bridgeport, dette senteret ligger i en nasjonalpark. Der er det ikke lov å tenne bål. De mangler med andre ord overføringen fra teori til praksis i sin utdanning når det kommer til å tenne bål. Det vil derfor være nyttig for utviklingen av felles retningslinjer innen vintertjeneste å se nærmere på teoriens anvendelighet i praksis.

Det er en rekke land som ikke er tatt med i denne oppgaven, deres teori og praksis må også tas hensyn til når det kommer til utvikling av felles retningslinjer innen vintertjeneste for alliansen. Det er faktorer innen vintertjeneste som kan beskrives som gunstige for en nasjon med en gitt topografi som er utelukket for en annen. Et eksempel på dette kan være forflytning av styrker i snøvær, dette vil i et land være gunstig da det bidrar til å skjule fremrykningen og skjule sporene til avdelingen. For en annen nasjon vil dette være forbundet med livsfare og på grunn av svært bratte fjell og stor skredfare, sistnevnte kan derfor ikke ratifisere en teori som går på tvers av deres nasjonale retningslinjer, på grunn av sikkerhet. For Alpe-landene er dette en svært aktuell problemstilling og det kan med deres praksis om å for eksempel unngå forflytning i snøvær være med på å forklare hvorfor deres teori og praksis er mindre samstemt med nasjoner som har mindre fjellterreng.

6 Litteraturliste

- Department of the Navy, Headquarters United States Marine Corps (2018), “*Mountain Leader’s Guide to Winter Operations*”, MCRP 12-10A.2, PCN 144 000116 00
- Department of the Navy, Headquarters United States Marine Corps (2016), “*Cold Region Operations*”, MCRP 12-10A.4, PCN 144 000191 80
- Douglas J.A. Brown, M.D., Hermann Brugger, M.D., Jeff Boyd, M.B., B.S., and Peter Paal, M.D., «*Accidental Hypothermia*», 15.11.2012, hentet fra N Engl J Med 2012; 367:1930-1938 DOI: 10.1056/NEJMra1114208
<https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMra1114208>
- Forsvaret (2009), «*Definisjonsliste over Forsvarets styringsdokumenter*», Forsvarsstaben 2009.
- Forsvaret (2014), «*Forsvarets fellesoperative doktrine*», 1. opplag, Forsvarsstaben 2014, hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/317149/FFOD%202014.pdf>
- Forsvaret (2017), *Rekordmange vil øve vinterkrig i Norge*, 12.01.2017, hentet fra <https://forsvaret.no/aktuelt/rekordoppslutning-vinterskolen>
- Forsvaret (2019), «*FOKUS 2019, Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*», Forsvaret.no/Fokus, hentet fra https://forsvaret.no/fakta /ForsvaretDocuments/fokus2019_web.pdf
- Forsvarsmakten (2016), «*Handbok Markstrid – Vintersoldat*», M7739-352071, FMV FSV Grafisk produktion, 160303-018
- Hæren (2009a), UD 6-81-2, «*Veiledning i vintertjeneste – Personlig bekledning*». Generalinspektør for Hæren, 20.09.2009.
- Hæren (2009b), UD 6-81-6, «*Veiledning i vintertjeneste – Bivuakk*», Generalinspektør for Hæren, 20.09.2009.
- Hæren (2010a), UD 6-81-4, «*Veiledning i vintertjeneste – Vinterskader*», Generalinspektør for Hæren, 14.12.2010.

-
- Hæren (2010b), UD 6-81-9, «*Veiledning i vintertjeneste – Redning ved snøskredulykker*», Generalinspektør for Hæren, 14.12.2010.
- Hæren (2011), UD 6-81-3, «*Veiledning i vintertjeneste – Ernæring under kalde forhold*», Generalinspektør for Hæren, 13.12.2011.
- Hæren (2011), UD 6-81-8, «*Veiledning i vintertjeneste – Snøkjennskap*», Generalinspektør for Hæren, 12.01.2011.
- Hæren (2013a), UD 6-81-1, «*Veiledning i vintertjeneste - Vinterforhold, Lederskap og Utdanning*». Generalinspektør for Hæren, 25.02.2013.
- Hæren (2013b), UD 6-81-5, «*Veiledning i vintertjeneste – Trygg marsjvei og navigasjon*», Generalinspektør for Hæren, 25.02.2013.
- Hæren (2014), UD 6-81-7, «*Veiledning i vintertjeneste – Bruk og vedlikehold av materiell*», Generalinspektør for Hæren, 10.10.2014.
- Heier T. & Eriksen J.,(2009), “*Winter as the number one enemy?*”, © RUSI JOURNAL OCTOBER 2009 VOL. 154 NO. 5 pp. 64–71 DOI: 10.1080/03071840903412002 <file:///C:/Users/AKOV/Downloads/Winterasthenumberoneenemyorg..pdf>
- Høiback H. (2013) «*Mellom fred og krig*», Heier T. & Kjølberg A., (red.), (2013), Universitetsforlaget, Oslo, 2013. ISBN 978-82-15-02147-8
- Høiback, H. & Ydstebø, P., (2012), «*Militære doktriner*», Abstrakt forlag, Oslo, 2013. ISBN: 978-82-92566-11-4
- Jacobsen, D I., (2015), «*Hvordan gjennomføre undersøkelser?*», 3. Utgave, 1. Opplag, Cappelen Damm 2015, Oslo.
- Kvaale, S. & Brinkmann, S., (2015), «*Det kvalitative forskningsintervju*», 3. utgave, 2.opplag 2015, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, ISBN 978-82-05-46354-7.
- Regjeringen (2017), *Prop 2. S - Videreutviklingen av Hæren og Heimevernet, Landmaktproposisjon 2017 - 2018*, Forsvarsdepartementet, 07 Ekspres AS, hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/cd5dbcb02ca3484a9d36ef180df5b48d/no/pdfs/prp201720180002000dddpdfs.pdf>

NATO (2016),” *Allied Joint Doctrine for Land Operations, AJP-3.2*”, Edition A, Version 1, NATO Standardization Office (NSO)

NATO (2018a), “*Allied Tactical Publication ATP-3.2.1 Allied Land Tactics*”, Edition B, Version, NATO Standardization Office (NSO).

NATO (2018b), “*NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French), AAP-06*”, NATO Standardization Office (NSO)

NATO (2019a), «*COE Catalogue 2019*», Allied Command Transformation, Version:2019 V1, Printed: DECEMBER 2018, Graphics Print Jobs: HQ SACT Graphic & Reproduction. Hentet fra https://www.act.nato.int/images/stories/structure/coe_catalogue_20190118.pdf

NATO (2019b), Centres of Excellence, 24.01.2019, hentet fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68372.htm#

NATO (2019c) *NATO Centres of Excellence*, 16.01.2019, hentet fra <https://www.act.nato.int/centres-of-excellence>

NATO Headquarters Supreme Allied Commander Transformation (2019), “*COE Catalogue 2019*”, Version: 2019 V1, DECEMBER 2018, HQ SACT Graphic & Reproduction

NATO Supreme Headquarters Allied Powers Europe - SHAPE(2003), NATO RESTRICTED, “*Concept for NATO Land Forces Operating in Cold Weather Conditions*”, 1510/SHOPL/03-98019, April 2003, UTGÅTT.

Regjeringen (2016), «*Mer alliert øving og trening er viktig for Norge*», Forsvarsminister Søreide I E. Forsvarsdepartementet, 25.10.2016, hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/mer-alliert-oving-og-trening-er-viktig-for-norge/id2517109/>

Regjeringen (2018), «*Mer øving og trening med allierte*», Pressemelding nr. 52 – 2018, 15.08.2018, Forsvarsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/mer-oving-og-trening-med-allierte/id2608345/>

Regjeringen (2019a), «*Prop. 1 S 2018 – 2019*» Forsvarsdepartementet, 07 Media AS, 10/2018, Hentet fra

https://www.regjeringen.no/contentassets/0d9a279e01a94aa395e95018718ab2b7/no/pdfs/prp201820190001_fdddpdfs.pdf

Søreide, I E., (2017), «Norge og Sverige styrker det forsvarspolitiske samarbeidet i møte med nye sikkerhetspolitiske utfordringer», 23.02.2017. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norge-og-sverige-styrker-det-forsvarspolitiske-samarbeidet-i-mote-med-nye-sikkerhetspolitiske-utfordringer/id2538797/>

Store norske leksikon (2018), *whiteout*. 2018, 20. februar. I Store norske leksikon. Hentet 5. mai 2019 fra <https://snl.no/whiteout>

7 Vedlegg

1. Meldeskjema for behandling av personopplysninger

30.4.2019

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjektittel

Masteroppgave Forsvarets Høgskole. Å gjøre vinterkrigere av allierte, hvordan kan vi forbedre alliert utdanning og trening innen kaldtværsooperasjoner bedre?

Referansenummer

761923

Registrert

28.11.2018 av JO GH - altcomms2@gmail.com

Behandlingsansvarlig institusjon

Forsvarets høgskole / Forsvarets stabsskole

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Bård Ravn, bravn@mil.no, tlf: 93652304

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Jan Olmod Garatun Heen, altcomms2@gmail.com, tlf: 91336796

Prosjektperiode

30.11.2018 - 31.07.2019

Status

10.02.2019 - Vurdert

Vurdering (2)

10.02.2019 - Vurdert

NSD viser til endring registrert 07.0.2019. Vi har ingen innvendinger mot endringen.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 10.02.2019. Behandlingen kan fortsette.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

2. Intervjuguide norsk

Intervjuguide

«Å lage vinterkrigere;

En sammenlignende studie av norsk, svensk og alliert vintertjeneste»

1. Før intervjuet ber jeg deg om å lese gjennom og signere samtykkeerklæringen som er fremsendt sammen med denne intervjuguiden. Dette gjelder også i tilfeller hvor intervjuet gjøres per telefon eller tilsvarende kommunikasjonsplattform (chat/skype e.l.). I samtykkeerklæringen vil du også kunne lese en noe mer detaljert og begrunnet beskrivelse av problemstillingen som det er ønskelig at du gjør deg noen tanker om i forkant av intervjuet.
2. Dette intervjuet vil fremstå som semistrukturert, det vil si at noen spørsmål er fastsatt og beskrevet i denne intervjuguiden, men at oppfølgingsspørsmål som følge av dine svar vil finne sted. Under intervjuet vil det også være åpning for dine kommentarer og synspunkter som kanskje ikke er nevnt som konkrete spørsmål gitt i intervjuguiden.
3. Jeg kommer til å ta notater underveis, dette er i hovedsak for å lette etterbehandlingen av intervjuet, med tanke på en eventuell transkribering i ettertid.
4. Intervjuet vil bli tatt opp på digital lydfil (ref. samtykkeerklæring).
5. Det kan være tilfeller hvor ting fremstår som uklart for meg i ettertid hvor jeg har behov for å ringe eller å gjøre nytt intervju, hvis dette lar seg gjøre. Påfølgende intervju eller avklaringer vil holde seg innenfor mandatet til denne intervjuguiden og vedlagte samtykkeerklæring.
6. Oppgaven skrives som UGRADERT, hvis du er i tvil om dine opplysninger helt eller i sum er av BEGRENSET karakter så må dette tas hensyn til og opptak på lydfil må stanses. Opplysninger som er BEGRENSET (iht. Sikkerhetsloven § 11 og § 12 jf. Offentleglova § 13) kan ikke benyttes i oppgaven.
7. Ditt bidrag verdsettes høyt, det er likevel ingen garanti for at ditt bidrag blir benyttet i oppgaven.

Spesifisering og avgrensning for intervjuet:

Problemstillingen heter Hva er forskjellen på norsk og alliert teorigrunnlag innen vintertjeneste, hvordan kan dette påvirke NATOs forståelse og utvikling av vintertjeneste? Det betyr at intervjuet handler i all hovedsak om hvordan vi i Norge og våre nærmeste allierte driver trening og utdanning innen vintertjeneste (konvensjonell landmakt). Dette er en sammenlignende studie hvor jeg ønsker å se på forskjellene mellom landene i studien sin teori og hva det kan ha å si for hvordan NATO forstår vintertjeneste. Det er derfor en forutsetning at du har nasjonal trening og utdanning innen vintertjeneste som et minimum, og ditt bidrag er først og fremst som følge av din nasjonale kunnskap og erfaring. Der hvor det er spurt om norsk og alliert betyr det naturligvis at du svarer på det du vet eller har erfart og ikke det du tror. Har du ikke kunnskap eller erfaring fra alliert teori eller praksis så forventes det at du ikke spekulerer eller antar. Takk for ditt bidrag!

Intervjuet er planlagt til å vare et sted mellom 20 til 60 minutter.

Spørsmål:

1. Hva er det norske, Norges nærmeste alliertes og NATOs teorigrunnlag innen vintertjeneste (som du har benyttet deg av)?
2. Opplever du konflikt mellom teori og praksis innen vintertjeneste?
3. Hva er forskjellene mellom det norske, Norges nærmeste alliertes og NATOs utførte praksis innen vintertjeneste og hva tror du er bakgrunnen for disse?
4. Hvor interoperabel er de nærmeste alliertes teori og praksis med norsk teori og praksis innen vintertjeneste?
5. Er det forskjeller mellom allianselandenes teorigrunnlag innen vintertjeneste som skaper eller har skapt utfordringer for samvirket mellom allierte avdelinger?
6. Trenger våre nærmeste allierte og Norge felles retningslinjer innen vintertjeneste, hva skulle dette være?
7. Har du forslag til spørsmål som du burde stilles?

3. Intervjuguide engelsk

Interview guide

«To make winterwarriors;

A comparative study of Norwegian, Swedish and Allied winter warfare»

8. This interview will be conducted as an anonymous interview. You will only be recognized by rank overarching unit and nation. Unit and name will not be recorded nor stored (linked) with the interview. It will however be noted and stored as a key to the interview separately in order to be controlled by Norwegian Defence College.
9. If conducted face-to-face, this interview will be semi-structured, some of the questions will be fixed as described in this guide, and some questions will be follow-on questions generated by your response. If carried out as a written quest back, please feel free to comment outside the scope of the questions if you have additional comments.
10. If conducted face-to-face, this interview will be recorded digitally, all recordings will be deleted on completion of this project. Name and unit will not be recorded, only rank and nationality.
11. This project is UNCLASSIFIED, meaning no information with higher classification should be disclosed.

Coordinating instructions:

- This projects task is to do a comparative study to find the differences between Norwegian and allied theory on winter warfare and to see how these differences might affect NATO's understanding and development of winter warfare.
- The minimum requirement for participating is that You have a basic national or allied level on winter warfare education and/or training.
- The scope of the study is conventional land forces, excluding service on the sea and air assets.
- Your contribution is very much appreciated however there is no guarantee that your contribution is directly used in the study.
- If you have competence and experience on allied publications and practice your comments are appreciated. If you do not then please refrain from commenting on the subject. The interview is first of all to gain competence on your national theory and practice.
- This interview should not take more than 20-60 minutes.

Questions:

1. What is your national theoretical foundation (National or allied) on winter warfare?
2. Do you sometimes find conflict between theory and practice on winter warfare training, why do you believe those conflicts develop/happen?
3. Are there differences between your national theory and allied nation's theory on winter warfare that is hampering or might hamper joint operations (from you're perspective?)
4. How interoperable do you believe the allied theory on winter warfare is with your national theory on winter warfare?
5. Do we need common (allied joint) guidelines on winter warfare, if so, what should they be?

Do You have any suggestions on questions that you should be asked?

Thank You!

4. Samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Å lage vinterkrigere; en sammenlignende studie av norsk, svensk og alliert vintertjeneste»

Formål

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se på hvordan vi, norske og våre nærmeste allierte gjennomfører trening og utdanning innen vintertjeneste. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg. Problemstillingen som skal besvares i studien heter: Hva er forskjellen på norsk og

alliert teorigrunnlag innen vintertjeneste, hvordan kan dette påvirke NATOs forståelse og utvikling av vintertjeneste?

Jeg ønsker med min masteroppgave ved forswarets høgskole (FHS) å se hva som ligger til grunn for vår utdanning og trening sammenlignet med hvordan allierte utdannes, trenes og får erfaring innen vintertjeneste. Viktig å få klarhet i hva vi baserer vår trening og utdanning på teoretisk og hvordan vi omsetter denne teorien til praksis. Ved å sammenligne oss med andre nasjoner kan vi lære -og utvikle oss. Norge er i en særstilling og har blitt akkreditert med et NATO Centre of Excellence (COE) innen kaldværsoperasjoner (CWO). Det betyr at funnene i oppgaven kan bli benyttet i utvikling av fremtidige retningslinjer eller råd innen vintertjeneste for hele alliansen. Dette er en kvalitativ masteroppgave som i stor grad vil benytte dokumentstudier men også intervjuer må legges til grunn der det ikke finnes gode nok skriftlige kilder. Eller at skriftlige kilder må suppleres med intervju av ressurspersoner i eller med bakgrunn fra Forsvaret.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Ansvarlig for dette prosjektet er forswarets høgskole.

Min hovedveileder er Bård Ravn ved FHS.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du er valgt ut siden du er en ressursperson for din avdeling eller utpekt av din avdelingsjef i egenskap av å være det. Du er sjef, spesialist eller begge deler og har kunnskap og erfaring som gjør at akkurat dine innspill vil kunne heve kvaliteten på vårt prosjekt.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Hvis du velger og delta innebærer det at vi i utgangspunktet gjennomfører ett intervju. Det vil finne sted der det passer best for deg og vil i utgangspunktet ca. en time. Oppfølgingsspørsmål kan komme primært pr. telefon eventuelt nytt intervju, dette vil i så fall avtales på nytt.
- Dette er en masteroppgave som er ment å være publiserbar og vil derfor ikke berøre sensitiv informasjon og skal ikke gå ut over graderingsnivå «UGRADERT» iht. sikkerhetsloven § 11 og § 12 jf. Offentleglova § 13.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke

samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Opplysningene du gir, vil med unntak av det som nyttes direkte i oppgaven, kun være tilgjengelig for meg og min veileder ved FHS.
- Opplysningene som samles i løpet av intervjuet vil bli lagret på et mobilt elektronisk lagringsmedium, en digital lydopptager, samt skriftlige notater. Dette vil kunne bli brukt som henvisningsmateriale i min oppgave.
- Personopplysninger vil kun bli lagret i en koblingsnøkkel. Denne blir lagret på en kodet minnepinne og oppbevares i en safe eller nedlåst på kontrollert område. Intervjuene og koblingsnøkkel vil med andre ord ikke være lagret på samme enhet.
- Intervjuene vil bli oppbevart nedlåst og passordbeskyttet all tid det ikke bearbeides. Når prosjektet er avsluttet vil råmaterialet bli destruert. Det som gjenstår når prosjektet er avsluttet er en publisert masteroppgave hvor dine innspill vil kunne stå sitert eller henvist til.
- Anonymisering: Hvis du er av kategori «skjermet personell» eller at det bestemmes av din sjef at intervju er under forutsetning at identitet holdes skjult vil dine besvarelser og alt materiale anonymiseres. Det vil kun være mulig å koble det du har svart til din person om dette er avtalt før intervjuet tar til.
- Det vil være mulig å koble det du har sagt til din avdeling der dette er nødvendig for å besvare forskningsspørsmålet. Dette vil avtales før intervjuet tar til.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes ca. 31.07.2019. Råmaterialet vil etter endelig sensur bli destruert. Oppgaven vil deretter bli publisert og gjort tilgjengelig FHS' bibliotekets databaser. Når prosjektet avsluttes vil også koblingsnøkkelen med personopplysninger slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,

-
- å få rettet personopplysninger om deg,
 - få slettet personopplysninger om deg,
 - få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
 - å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra *Forsvaret høyskole* har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Bård Ravn ved forsvarets høyskole, telefon 936 52 304
- Vårt personvernombud: NSD er FHS sitt personvernombud.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Bård Ravn
Oberstløytnant
Veileder FHS
Og

Jan O. G. Heen

Major

Student FHS

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Å lage vinterkrigere, en sammenlignende studie av norsk og alliert vintertjeneste» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes – hvis aktuelt
- at mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til (beskriv formål) – hvis aktuelt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 31.07.2019

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

5. Forkortelser

ACT – Allied Command Transformation

ACWWC – Allied Commanders Winter Warfare Course

AJP – Allied Joint Publication

ATP – Allied Tactical Publication

ATP (U.S.A) – Army Techniques Publication

AWWC – Allied Winter Warfare Course

CBRN – Chemical, Biological, Radiological, Nuclear

COE – Centre Of Excellence

CWO – Cold Weather Operations

FDLO – Forsvarets doktrine for landoperasjoner

FFOD – Forsvarets fellesoperative doktrine

FHS – Forsvarets høgskole

FOH – Forsvarets operative hovedkvarter

FSAN – Forsvarets sanitet

FVEH – Försvarmaktens Vinterenhet

FVS – Forsvarets vinterskole

GPS – Global Positioning System

HQ – Head Quarters

HVS – Hærens våpenskole

MCDP – Marine Corps Doctrinal Publication

MCMWTC – Marine Corps Mountain Warfare Training Centre

MCRP – Marine Corps Reference Publication

MCTP – Marine Corps Training Publication

MCWP – Marine Corps Warfighting Publication

MILENG – Military Engineering

MILMED – Military Medicine

ML – Mountain Leader

MW – Mountain Warfare

NATO – North Atlantic Treaty Organization

NORDEFECO – Nordic Defence Cooperation

NSO – NATO Standardization Office

PfP – Partnership for Peace

SACT – Supreme Allied Commander Transformation

SHAPE – Supreme Headquarters Allied Powers Europe

SME – Subject Matter Expert

STANAG – Standardization Agreement

UD – Utdannings direktiv

USMC – United States Marine Corps